

Ukrayna Savaşı Sonrası Rusya'ya Uygulanan Yaptırımların Avrasya Ekonomik Birliğine Etkisi

The Impact of Sanctions Imposed on Russia After the Ukraine War on the Eurasian Economic Union

Meram TATLI¹

¹Dr. Kahramanmaraş, tatlimeram@gmail.com, orcid.org/0000-0002-4373-50996

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
17.12.2024
Kabul/Accepted:
11.11.2025

DOI:

10.18069/firatsbed.1603136

Anahtar Kelimeler

Rusya, Ukrayna, Yaptırım
Politikası, Avrasya
Ekonomik Birliği.

Keywords

Russia, Ukraine, Sanctions
policy, Eurasian Economic
Union.

ÖZ

Rusya Federasyonu'nun Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan sınır ülkeleriyle başlattığı bölgesel entegrasyon çabaları Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) ile sonuçlanmıştır. 2010'lu yılların başlangıcından bu yana Rusya, post-Sovyet ülkelerinin yöneticileriyle yeni ve farklı bir bütünleşme yapısı konusunda görüşmeler yürütüyor olsa da Kırım'ın işgal edilmesi, Batı'nın Rusya'ya karşı yaptırım uygulaması ve Rusya'nın küresel alanda yalnızlaştırma politikasıyla karşı karşıya kalması bu bütünleşme çabalarının hızlandırılmasına neden olmuştur. SSCB sonrasında kurulan bağımsız devletlere önemli imtiyazlar tanıyan Moskova, 2015 yılının başlarında beş post-Sovyet devletin başkanlarını Avrasya Ekonomik Birliği'nin oluşturulması hususunda mutabakata varmaları için ikna etmiştir. Rusya, Birliğin üye sayısını artırma hedefine yedi yıl içinde ulaşamamış olmasına rağmen, AEB çeşitli iktisadi ve finans sektörlerinde çok taraflı platform olarak bir işlev üstlenmiştir. Konusu Ukrayna savaşı sonrası Rusya'ya uygulanan yaptırımların Avrasya ekonomik birliğine etkisinin değerlendirilmesi olan bu çalışmada, AEB üye ülkelerin politik tutumlarının temelinde siyasi pragmatizmin etkisi görülmektedir, bu ülkelerin her ne kadar Avrasya ittifakına resmi olarak destek veriyor olsalar da aynı zamanda kendi egemenlik alanlarını güçlendirebilecek başka projelere de dahil olmak istedikleri sonucuna varılmıştır. Çalışmada, Avrasya Ekonomik Birliği örgütünün yapısı ve önemi açıklanmış, Rusya-Ukrayna savaşı genel hatlarıyla ele alınarak, Batı'nın Rusya'ya uygulamış olduğu yaptırımların AEB'ye etkisi değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

Following the dissolution of the Soviet Union, the Russian Federation initiated regional integration efforts with its newly independent neighboring states, which eventually led to the establishment of the Eurasian Economic Union (EAEU). Since the early 2010s, Russia has engaged in discussions with post-Soviet leaders to create a new and distinct integration framework. However, the annexation of Crimea, Western sanctions against Russia, and Moscow's growing isolation on the global stage accelerated these integration initiatives. Granting significant concessions to the newly independent states, Moscow successfully persuaded five post-Soviet countries to agree on forming the EAEU by early 2015. Although Russia has not achieved its goal of expanding the Union's membership within seven years, the EAEU has become a multilateral platform in various economic and financial sectors. This study, which examines the impact of sanctions imposed on Russia after the Ukraine war on the EAEU, highlights the role of political pragmatism in the member states' policies. While these countries officially support the Eurasian alliance, they also seek opportunities to engage in alternative projects that strengthen their own sovereignty. The research explains the structure and significance of the EAEU, outlines the Russia-Ukraine war, and evaluates the repercussions of Western sanctions on the Union.

Atf/Citation: Tatlı, M. (2026). Ukrayna Savaşı Sonrası Rusya'ya Uygulanan Yaptırımların Avrasya Ekonomik Birliğine Etkisi. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 1, 85-103.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Meram TATLI, tatlimeram@gmail.com.

1. Giriş

Uluslararası ilişkilerde son yıllarda, dünya çapında farklı formlarda bölgesel ölçekli yapıların ortaya çıkmasında bir patlama yaşanmıştır. Çağdaş dünya, politik, toplumsal, iktisadi, çevresel, kültürel ve kuşkusuz hukuksal yaşamın farklı alanlarında tezahür eden pek çok entegrasyon süreçleri ile şekillenmektedir. Avrupa Birliği'nin (AB) derinleşmesi ve genişlemesi bu konudaki en açık örnektir, fakat bölgeselleşme dünya çapında pek çok farklı bölgesel yapının hayata geçirilmesi veya genişletilmesi yoluyla da kendini göstermiştir. Post-Sovyet coğrafyası, eski Sovyetler Birliği cumhuriyetleri ve günümüzde egemen ülkeler arası ekonomik bütünleşme çalışmalarının geliştirilmesi için oldukça elverişli bir alan haline gelmiştir. Küresel bir alanın özelliklerine haiz bir bölge olan Avrasya coğrafyası, küresel sistemin bir parçası hâline gelme potansiyeline sahiptir. Bu coğrafyadaki bütünleşme stratejisi, yalnızca eski Sovyet ülkelerinin kendi aralarındaki bir iletişim yöntemi olarak değil, aynı zamanda yeni bölgesel aktörlerin ortaya çıkmaya başladığı nitelik açısından yeni bir mekânın inşası için bir araç olarak da kullanılmaktadır. SSCB'nin yıkılmasından sonra karşılaşılan problemlere bir çözüm geliştirme çabası, politik istikrar ve iktisadi kalkınmayı canlandırmak için ihtiyaç duyulan en önemli faktörlerden biri olarak kabul edilen eski SSCB bölgesinde hem küresel hem de bölgesel nitelikte bütünleşme çalışmalarının geliştirilmesiyle sonuçlanmıştır.

1995 yılından başlayarak çeşitli düzeylerde başarı gösteren birkaç entegrasyon girişiminden sonra 2015 yılında Avrasya Ekonomik Birliği kurulmuştur. AEB kuruluşundan bugüne kadar oluşum ve gelişim sürecini sürdürmektedir. Avrasya Ekonomik Birliği, 2015 yılında post-Sovyet coğrafyasındaki ilk geniş kapsamlı iktisadi bütünleşme girişimi olarak faaliyete geçmiş olup, bu çerçevede bölgesel entegrasyonun lokomotif güçlerinden birisi olan Rusya'ya karşı uygulanan dış yaptırımların yön verdiği koşullarda bazı kararlar almak durumunda kalmıştır. Diğer tüm ülkeler, Rusya'nın tutum ve davranışlarından olumsuz anlamda etkilenmeden kendi ulusal çıkarlarını gözetmelerini sağlayacak en uygun iş birliği modelini belirlemekle karşı karşıyadır. Bağımsızlığın kazanılmasından bugüne kadar geçen yıllarda, AEB üye ülkelerinin her biri Rusya'ya yönelik yaptırım uygulayan devletlerle iş birliği hususunda kendi deneyimlerine sahip olmuştur. Bu husus, bütünleşmenin iktisadi avantajları ile dış güçlerle olan ilişkilerin kendi çıkarlarına hâle getirmeden nasıl ilişkilendirilebileceği sorusunu gündeme getirmiştir.

Uluslararası ilişkilerde kurumsal yaklaşım ve uluslararası meseleler karşısında ortak tutum sergileme metodunun yerine geçen yaptırımlar, ülkelerin bireycilik ve iş birliğine yanaşmama eğilimlerinin bir tezahürüdür. Müeyyide kararı alma imtiyazı Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'ne aittir. Bu hukuki enstrümanın başlıca gayesi uluslararası istikrar ve güvenliği korumaktır. Geçtiğimiz son birkaç yılda Rusya'ya karşı uygulamaya konulan yaptırımlar, askeri tehdit ve güvenlik bağlamında yorumlanmaya müsait örnek olaylarla (bilhassa Ukrayna'nın güneydoğusunda yaşanan iç savaş, Rusya ile Kırım'ın tekrar birleşmesi ve Skripal vakası) giderek daha fazla gerekçelendirilmeye başlanmıştır (Connolly, 2018). Batı devletleri nezdinde Rusya'ya yönelik uygulanan yaptırım sürecinin devreye girmesi ve 9 yıl boyunca bu sürecin devam etmesi gerek Rusya Federasyonu'nu gerekse diğer birlik üyesi ülkeleri olumsuz gelişmelerden koruyacak bir tür kalkan olarak AEB'nin güçlendirilmesi gerekliliğini doğurmuştur. Aynı zamanda, Ukrayna ile yaşanan kriz birlik üyesi ülkeler arasında birbirinden farklı değerlendirmelere konu olmuş ve bu durum daha sonra iş birliğinin boyutunu ve kapsamını etkileyebilecek duruma gelmiştir. Bu makale AEB, yaptırım ve misillemelerin yarattığı menfi etkilerin azaltılması için bir yöntem sunuyor mu ve birliğe üye ülkelerin bu güçlükler karşısındaki tutumu nedir? sorularına yanıt aramaktadır.

Avrasya ittifakının oluşumu, aynı bölge içindeki ülkeler arasında mevcut ilişkilerin temel özelliklerini açıklayan kurumsal ve liberal bir yaklaşım üzerine kurulu olsa da AEB üye devletlerinin faaliyetleri, Birliğin realizm prensipleriyle tutarlı olan bir pragmatik yaklaşım sergilediğini göstermektedir. Sovyet sonrası devletlerin, küresel siyasetteki nüfuzlarını daha da arttırmak isteyecekleri ve hem iç hem de dış siyasetteki politikalarını geliştirebilmek için farklı alternatif yollar deneyecekleri göz önünde bulundurulduğunda bu durum anlaşılabilir bir hal almaktadır. Söz konusu devletler, bu çerçevede gerek bölgesel gerekse küresel ölçekte kendi konumlarını güçlendirebilecek farklı yapılandırılmış devletler arası ilişki ve irtibatları değerlendirmeye hazır bulunmaktadır. Bu çalışmada AEB bünyesindeki üye devletlerin politik tutumlarının bir incelemesi yapılarak, 2014 yılı içerisinde Rusya'ya yönelik uygulanan yaptırım kararlarının arka planında, AEB üyesi her ülkenin kendi milli menfaatleri ile uyumluluğuna dair olası eylem planları ortaya konulmaktadır. Söz konusu planlar, ülkelerin ulusal siyasetlerinin oldukça pragmatik bir yapıda olduğu

varsayımına dayanmaktadır. Rusya'nın faaliyetleri incelemeye konu edilmemiştir çünkü bu ülke AEB'nin gelişmesini etkileyen bağımsız bir aktör olarak kabul edilmiştir.

2. Avrasya Ekonomik Birliğinin Yapısı ve Önemi

Avrasya, hem içinde bulunduğu büyük coğrafi alan hem de dünya politikası, ticareti ve zengin enerji rezervleri bakımından sahip olduğu büyük önemi nedeniyle uluslararası politik gündemin merkezinde yer almaktadır. Sahip olduğu büyük jeopolitik ve coğrafi önem nedeniyle Avrasya, dünden bugüne dünya ekonomisinde ve politikasında etkin bir role sahip olan ve olmak isteyen birçok aktörün ortak çıkar alanlarından biri olmuştur. Dolayısıyla söz konusu Avrasya olduğunda, yalnızca coğrafi bir tanımdan çok daha fazlası akla gelmektedir (Özder, 2013: 85). Büyük bir coğrafyanın genel adı olan Avrasya'nın siyasi tarihi çok uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Avrasya bölgesi, kadim medeniyetlerin merkezinde yer almasının yanı sıra, tüm büyük din ve dünya felsefelerinin doğduğu bir konumdur. Tarih sahnesinde toplumların egemenlik kurma mücadelesine şahitlik etmiş bir coğrafya olan Avrasya, zamanın güçlü devletleri için öncelikli hedef olarak ele geçirilmek istenmiş bir alandır. Bu çerçevede Avrasya coğrafyası yalnızca Kafkasya ve Rusya'yı kapsayan bir bölgeden ibaret olmayıp, aynı zamanda sınırları Çin'den başlayarak Avrupa'ya kadar uzanan büyük bir kıtayı da kapsamaktadır (Özer, 2013: 66). Eski SSCB coğrafyası küresel bir alanın niteliklerine hâkim olmakla birlikte uluslararası entegrasyon düzenine eklenme çabası içerisindeydi. Bu bölgede oluşturulan bütünleşme yapılarına, eski SSCB ülkeleri arasındaki karşılıklı etkileşim süreci olarak değil, daha çok bu coğrafyada bölgeselleşmenin etkisiyle uluslararası alanda yeni aktörlerin ortaya çıktığı bir alan olarak yaklaşılmalıdır (Dugin, 2014: 37-38). Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla beraber eski SSCB topraklarındaki ülkelerde iktisadi, politik, sosyal, güvenlik vb. alanlarda belli başlı sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunlara karşı politikalar geliştirilmiş ve rekabet ortamı oluşturularak iş birliği olanakları gibi çözüm oluşturabilecek bölgesel örgütler kurulmuştur. Yeni jeopolitik ve mekânsal konfigürasyonlar ile birlikte entegrasyon örgütleri oluşturulmuş ve uluslararası sisteme bu örgütlerin eklenmesi için çaba gösterilmiştir. Uluslararası sistemde yer alan bu bölgesel örgütlerin temelinde ise post-Sovyet bölgesi yer almaktadır (Dragneva ve Wolczuk, 2017: 3-4).

Bu çerçevede Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Rusya, Belarus, Ukrayna'nın ve daha sonra diğer Sovyet ülkelerinin katılımıyla 1991 yılında kurulmuştur. Bu örgüt daha çok politik bir yapı olmasından dolayı, söz konusu üyeler arasındaki mevcut ekonomik iş birliği sorunlarına yönelik bir çözüm getirmemiştir (Pirimbayev ve Ganiyev, 2010: 82). Moskova Devlet Üniversitesi'nde 29 Mart 1994 tarihinde verdiği bir konferansta Nursultan Nazarbayev, seçkin bir dinleyici kitlesine Avrasya Birliği projesini anlatmıştır. Bu tarihten bir hafta önce, Kazakistan Cumhurbaşkanı Londra'daki Chatham House'da, "ülkeler çekirdeği" üzerinden fonksiyonel bir ülkeler birliğinin oluşturulmasının mantık çerçevesi içinde gerekli olduğunu savunmuştur. Öte yandan Nazarbayev, Moskova'da gerçekleştirdiği konuşmada gelecekte kurulması planlanan Avrasya Birliği'nin iki önemli yönüne dikkat çekmiştir: Savunma alanında bir iş birliği (Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü gibi) ve AEB kurumları tarafından temel amaç olarak benimsenen ekonomik entegrasyon (Vinokurov, 2018: 1038-1040).

Avrasya bütünleşmesinin ilk adımlarını atan Rusya, Kazakistan ve Belarus'tan oluşan troyka 1995 yılında Gümrük Birliği Antlaşması'nı yürürlüğe koymuştur. Bu antlaşma ile serbest ticaret engellerinin ortadan kaldırılarak taraf ülkeler arasında eşit koşullarda bir rekabet ortamı yaratılması amaçlanmıştır. Fakat antlaşma, 1990'lı yılların güçlü merkezkaç kuvvetleri sebebiyle bütünüyle hayata geçirilememiştir. Tüm bunlara rağmen Gümrük Birliği (GB) 1995 yılında Rusya, Kazakistan, Belarus ve ilerleyen yıllarda Tacikistan ve Kırgızistan ile yapılan anlaşmalarla yürürlüğe girmiş, bu kapsamda üye ülkeler için sınır kaldırılmış ve pasaport denetiminin yapılmadığı bir geçiş alanı oluşturulması amaçlanmıştır. Rusya ve Belarus Birlik Devleti (BD), 2 Nisan 1997 de kendine özgü bir entegrasyon yapısı olarak kurulmuş ve bu birlik anlaşması 26 Ocak 2000'de yürürlüğe girmiştir. Rusya, Tacikistan, Belarus, Kırgızistan ve Kazakistan devlet başkanları 26 Şubat 1999 da Gümrük Birliği ve Tek Ekonomik Alan (TEA) Anlaşmasını Moskova'da imzalamışlardır. Bu anlaşmayı Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun (AET) 10 Ekim 2000 yılında başkent Astana'da kurulması izlemiştir. Söz konusu topluluk, BDT'den farklı olarak seçici anlaşma yoluyla katılımdan vazgeçmiş ve oylamada ağırlıklı çoğunluğu esas almıştır (Libman, 2014). Putin, 2011 yılında yaptığı açıklamada Nazarbayev'in Avrasya Ekonomik Birliği konusundaki vizyonunu desteklediğini belirtmiştir (Bryanski, 2011). Rusya, Belarus ve Kazakistan Cumhurbaşkanı 18 Kasım 2011'den itibaren 2015 yılına kadar AEB'nin güçlendirilmesi ve iktisadi ilişkilerin artırılmasına ilişkin müşterek bir komisyon oluşturulması için bir antlaşma imzalamışlardır.

Avrasya Ekonomik Birliği anlaşması 29 Mayıs 2014 yılında imzalanmış ve 1 Ocak 2015 yılında yürürlüğe konmuştur. AEB'ye 9 Ekim 2014 itibariyle üye olan Ermenistan'ı, 6 Ağustos 2015'te Kırgızistan takip etmiştir (www.eurasiancommission.org).

Bu anlaşmalar aşamalı olarak Avrasya Ekonomik Birliği'nin içeriğini oluşturmuştur. AEB'yi oluşturma yolunda ilerlemeye yönelik içsel motivasyonların yanı sıra, dünyadaki durum (küresel finansal kriz, etki alanları ve benzeri alanlarda mücadelenin yoğunlaşması) ve Sovyet sonrası bölgede jeopolitik rekabet bu süreci büyük ölçüde etkilemiştir. Resmi AEB rakamlarına göre, 183,8 milyon (dünya nüfusunun %2,4'ü) insanı nüfus olarak barındırmakta, dünya yüzeyinin %15'inden fazlasını (20 milyon km²) kapsamaktadır ve dünya GSYİH'nin %3,2'sini üretmektedir. Avrasya Ekonomik Birliği bölgesel ekonomik entegrasyon için uluslararası bir organizasyon niteliği taşımaktadır ve uluslararası tüzel kişiliğe sahiptir. Avrasya Ekonomik Birliği Antlaşması ile kurulmuştur (www.eurasiancommission.org).

AEB Antlaşması'nın imza gününde Beyaz Rusya Devlet Başkanı A. Lukashenko, eski Kazakistan Devlet Başkanı N. Nazarbaev ve Rusya Devlet Başkanı V. V. Putin'in yapmış olduğu açıklamalar, üye devletlerin AEB'den neler beklediklerini anlatmak amacıyla aşağıda özet olarak sunulmuştur.

Lukashenko, konuşmasında Ukrayna'ya seslenerek bu meşakkatli sürece Ukrayna yönetimi ile beraber atıldıklarını, Ukrayna liderinin nihayetinde kendilerine yönelik çıkarların nerelerde olduğunu fark edeceğini, söz konusu anlaşmanın evrensel bir öneme sahip olduğunu vurgulamış, bu iş birliğinin bir milat niteliğinde olduğuna ve AEB'nin politik, ekonomik, insani ve askeri alanlardaki ilişkilerin zemini olacağına inandığını ifade etmiştir (Lukashenko, 2014).

Nazarbaev, bölge uluslarının huzuru açısından mevcut iktisadi güçlerini birleştirerek, öncelikle AB ve diğer ekonomi ittifaklarının uygulamalarından yararlanacaklarını, Rusya Belarus ve Kazakistan'ın ise bölgede sermayenin, iş gücünün, hizmetlerin ve malların serbest dolaşımının gerçekleştirileceği bütünüyle yeni bir ortak yapı kurduklarını ifade etmiştir. Bu çerçevede kurucu olan bu üç devletin 170 milyon nüfusa ve mevcut değeri 40 trilyon dolar olan dünyadaki enerji rezervlerinin dörtte birine ev sahipliği yaptığını, AEB'nin milletler arasında güçlü dostluğun ve komşuluk münasebetlerinin sürdürülmesine önemli katkı yapacağına inandığını belirterek, AEB'nin yeni imkânlar ve doğacak yeni sorunların müşterek çözülmesi manasına geldiğini vurgulamıştır (Nazarbaev, 2014).

Rusya Devlet Başkanı Putin yaptığı konuşmada, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbaev'in 1994 yılında Moskova Devlet Üniversitesi'nde gerçekleştirdiği konuşmasında AEB ile ilgili düşüncelerini açıkladığını, birçok aşamadan geçerek bu noktalara ulaştığını, Rusya'da bu konuda bir konsensüs oluştuğu için sevinçli olduğunu, bu üç ülkenin ekonomide önemli sektörler olan başta enerji olmak üzere sanayi, tarım ve ulaştırma alanlarında iş birliği yapacaklarını, bu oluşumun çok kolay olmadığını, fakat hep birlikte emek harcayarak güçlüklerin aşılabileceğini belirtmiştir. Ekonomik sahadaki ilerlemelerin kendisini şimdiden göstermeye başladığını, birlik bünyesindeki ticaret hacminin son üç yılda %50 büyüdüğünü, para politikalarındaki uyumun adım adım hayata geçirileceğini ve nihayetinde üç ülke insanının bu birliğin faydasını göreceği olmasının yanı sıra büyük ülke ekonomilerinin de kısa süre içerisinde AEB coğrafyasına yönelik yoğun ilgi göstermesi şaşırtıcı olmayacağını ifade etmiştir (Putin, 2014).

Sonuç olarak her üç ülke lideri Birlik'in tüm üyelerine politik, toplumsal ve iktisadi açıdan önemli kazanımlar sağlayacağını, diğer önemli ülkelerin de bu Birlik ile ortak çalışmalar gerçekleştirmek isteyeceğini, üye ülkeler açısından dostane ilişkilerin artacağını ve Birlik'in dünya çapında bir güce kavuşacağını belirtmişlerdir (Ağır, 2016: 30).

Malların, iş gücünün, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımını hedefleyen AEB'nin amaçları kendi kurumsal internet sitesinde, dünya genelinde yaşanan krizlerin olumsuz yansımalarını ortak hareket ederek önlemek, üye devletlerin dış piyasalardaki müşterek menfaatlerinin realize edilmesini sağlamak, ortak bir gümrük birliği ve ortak bir ekonomik pazar ihdas etmek şeklinde tanımlanmıştır. Birliğin yapısı ve işleyişi konusunda ise kararların oy çokluğuyla alınması, kararların çoğulculuk ilkesine uygun olarak belirlenmesi ve her ülkeye alınan kararları iptal edebilme hakkı verilmiştir (www.eurasiancommission.org).

Avrasya Ekonomik Birliği'nin (AEB) kurumsal yapısı, üye devletler arasındaki ekonomi alanındaki iş birliğini ve entegrasyonunu güçlendirmek için tasarlanmıştır. Avrasya Ekonomik Birliği Antlaşması'nın 8. maddesinde, AEB'nin başlıca organları belirtilmiştir: Avrasya Birliği Yüksek Ekonomik Konseyi, Avrasya Hükümetlerarası Konseyi, Avrasya Ekonomik Komisyonu, AEB Mahkemesi ve AEB Daimî Temsilcilik Organları.

Avrasya Birliği Yüksek Ekonomik Konsey; birliğe üye devletlerin hükümet başkanlarından oluşmaktadır ve AEB bünyesindeki en yüksek düzeydeki karar alma organıdır. Bu organ, birliğe üye devletler arasındaki önemli ekonomik konular üzerinde karar alabilme gücüne ve yetkisine sahiptir. AEB için gerekli politikaları oluşturur, resmi dokümanları tasdik eder ve bütçe ile ticaret politikaları gibi önemli konular üzerinde kararlar verir. Konseyin aldığı kararlar birlik içerisindeki iktisadi bütünleşmenin yörüngesini ve verimliliğini büyük ölçüde etkilemekte, bu durum üye ülkelerin iş birliklerini güçlendirme ve Avrasya'da birbirine daha çok bağlı bir ekonomik yapı kurma konusundaki kararlılıklarını yansıtmaktadır (Dagavor o Avraziyskom Ekonomičeskom Soyuze, 2014: Statya 11).

Avrasya Hükümetlerarası Konsey; AEB'nin hem karar alma hem de yönetim ve koordinasyon aşamalarında önemli rol oynamaktadır. Yüksek Avrasya Ekonomik Konseyi ve Avrasya Ekonomik Komisyonu ile beraber, üye devletler arasındaki ekonomi uyumunu geliştirmeye ilişkin stratejilerin oluşturulması ve hayata geçirilmesine destek olan üçlü bir yapılanmayı oluşturmaktadır. Avrasya hükümetlerarası konseyin, birincil görevi üye devletlerin ekonomik faaliyetlerini birbiriyle uyumlu hale getirmektir. Yüksek Avrasya Ekonomik Konseyi'nin aldığı kararları yerine getirmekten ve bütünleşme süreci sırasında oluşabilecek tüm sorunları çözüme kavuşturarak AEB'nin kusursuz işleyişini sağlamaktan sorumludur (Dagavor o Avraziyskom Ekonomičeskom Soyuze, 2014: Statya 14).

Avrasya Ekonomik Komisyonu; 2 Şubat 2012 tarihi itibarıyla faaliyet gösteren AEB'nin daimî denetim birimi olarak faaliyet göstermektedir. Komisyonun ana hedefleri, AEB'nin işleyişini, büyümesini sağlamak ve daha kapsamlı bir bütünleşme için gerekli stratejileri geliştirmektir. Komisyonunda birliğe üye ülkelere temsilciler yer almaktadır: Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Belarus ve Ermenistan. Ulus-üstü bir denetim kurumu olan Avrasya Ekonomik Komisyonu, ülke hükümetlerinden tamamen bağımsız olarak faaliyet göstermekte ve aldığı kararlar AEB kapsamında bağlayıcılık taşımaktadır (Eurasian Economic Commission Structure of the Commission, 2023).

AEB Mahkemesi; 29 Mayıs 2014 tarihli Avrasya Ekonomik Birliği Antlaşması ile kurulmuş olup, birliğin daimî adli makamı görevini yürütmektedir. Görevi, Kurucu Antlaşma'nın, birlik bünyesindeki uluslararası mutabakatların, üçüncü taraflarca akdedilen mutabakatların ve birlik kurumlarınca alınmış tüm kararların istikrarlı bir biçimde tatbikini sağlamaktır. Yasal otonomiye sahip olan AEB Mahkemesi'nin kendi resmi internet sitesi, yayın organı, tutanakları ve resmi mührü bulunmaktadır. Her üye ülkeden iki yargıç bulunur ve bu yargıçlar dokuz yıl boyunca görev yapmaktadır. Divan, kendi bütçesini önermek ve kendisine ayrılan kaynakları Birliğin finansal düzenlemelerine göre yönetmekten sorumludur (Court of the Eurasian Economic Union Organization of Activities, 2023).

AEB Daimî Temsilcilik Organları; AEB üyesi devletlerin ortak çıkarlarını savunmakta ve bu devletler arasında iş birliği ve karşılıklı etkileşimi desteklemektedir. Bu kurumlar, üye devletlerin ulusal menfaatlerinin AEB'nin aldığı karar süreçlerinde göz önünde bulundurulmasını sağlamaktadır. Bu organlar, kararların hazırlanıp uygulanması için AEB'nin yönetim kurumlarıyla yakın bir şekilde çalışmakta ve bu kararların kendi ülkelerinde nasıl uygulandığını gözlemlemektedir (Eurasian Economic Commission Structure of the Commission, 2023). Birlik bünyesindeki organlar Avrupa Birliği'ni çağrıştırmaktadır. Her kurumun başka bir üye devlet bünyesinde yer alması yine AB ile paralellik göstermektedir. Birliğin daimî kurumu niteliğinde olan ve aynı zamanda politikaları oluşturacak olan Komisyon'un genel merkezinin Moskova'da bulunması, gerçekte Birliğin genel merkezinin Moskova olduğunun planlandığını göstermektedir (Ağır, 2016: 31).

AEB'nin nasıl bir kurumsal seyir çizeceği hususunda ortada önemli bir belirsizlik bulunmaktadır. Öyle ki, Avrasya Ekonomik Birliği'nin pek çok anlamda AB'ye çok benzer bir biçimde kurumsallaşacağı, fakat AB standartlarında bir politik entegrasyon hedeflemediği şeklinde yorumlar yapılmaktadır. Lukashenko, SSCB zamanında mevcut olan karşılıklı iktisadi ilişkilerin restore edilmesine gerek duyulduğunu, yapılan anlaşmada üye devletlerin kendi çıkarlarının dikkate alındığını ve birlik üyelerinin kendi aralarında bir rekabet içinde değil, aksine birbirlerini tamamlayıcı yönde çalışacaklarını dile getirmiştir. Nazarbayev, 21. yüzyılın jeo-ekonomik realitesinin AEB ile yeniden doğduğunu vurgulamış ve ekonomik Birliğin yeni bir Sovyetler Birliği kurma amacı taşımadığını, hiçbir politik tarafının olmadığını ve esas hedefinin ekonomik/ticari bir bütünleşme sağlamak olduğunu belirtmiştir (Tüysüzöğlü, 2014). Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Clinton, AEB'nin eski Sovyetler Birliği'ni Rus egemenliği çatısı altında diriltmeyi hedeflediğini iddia etmiştir (Hauslohner, 2014). Nazarbayev'i ise en fazla huzursuz eden husus, birliğin kurumları faaliyet göstermeye başladığında söz konusu devletlerin bağımsızlıklarını kaybedecekleri şeklindeki söylemler olmuştur (Falyahov, 2014).

AEB'nin en önemli kazanımlarından birisi, üye devletler arasındaki işçi hareketlerinin serbestçe gerçekleşmesine imkân sağlayan birleşik bir işgücü piyasasının kurulmasıdır. Bu oluşum istihdam fırsatlarını desteklemiş ve tüm birlik içerisinde iktisadi etkinliği artırmıştır. AEB, kendi üye ülkeleri arasında sermayenin, işgücünün, ürünlerin ve hizmetlerin serbest dolaşabilmesini güvence altına alarak, bu devletler arasındaki ticaret hacminin ve iktisadi bütünlüğün gelişmesini desteklemektedir. AEB Mahkemesi, sınırlı yetki alanına rağmen, AEB Mahkemesi, yasal öngörülebilirliği geliştirerek ve topluluk bünyesindeki ihtilafları çözüme kavuşturarak AEB kanunlarını istikrarlı bir biçimde icra etme hususunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Zamanla birliğin ticari hacminde artış yaşanmış, bu durum üye devletler arasındaki büyüyen iktisadi hareketliliği ve iş birliği ortamını yansıtmıştır (Roberts vd. 2014: 7).

Rusya'nın etkisinin oldukça güçlü olduğu AEB içerisinde önemli bir yetki eşitsizliği mevcuttur. Birlik üyesi ülkeler nezdinde Rusya'nın, birliğin izlediği tüm politikardan gereğinden fazla çıkar sağlayabileceği, diğer ülkelere karşı baskı veya tehdit oluşturabileceği yönünde ciddi endişeler bulunmaktadır. AEB, genel olarak sınırlı uluslararası yetkileri olan, çoğunlukla devletlerarası bir yapılanma olarak kalmaya devam edecektir. Avrasya Ekonomik Komisyonu'nun aldığı kararlar, Rusya'nın yaptığı itirazlar neticesinde çok sayıda üst düzey davalarda bozulmuş ve komisyonun yetki gücü zayıflamıştır. Moskova yönetimi jeopolitik amaçları doğrultusunda AEB'den yararlanmakta, bu durum bazen Rusya piyasasına erişim sağlamak isteyen üye ülke malları açısından bürokratik zorluklara yol açabilmektedir. Aynı zamanda Rusya'nın, üye ülkelere yaptığı ihracat artış gösterirken, bu ülkelere Rusya'ya yönelik yapılan ihracat gerilemiştir. AEB üye devletleri arasında görülen önemli düzeydeki ekonomik eşitsizlikler, birlik bünyesinde çatışan çıkarlar ve gerilimlere yol açmaktadır, bu durum ekonomi politikalarının uyumlu bir şekilde oluşturulması ve bütünleşme yönündeki çabalara meydan okumaktadır. AEB'nin stabilitesi ve verimliliği, dış ekonomik baskılara (yaptırımlar ve küresel ekonomik trendler gibi) karşı hassas olup, bu durum üye ülkelerin ekonomilerine zarar verebilmekte ve birlik bütünlüğünü zayıflatabilmektedir (Ziyadullaev, 2014). Bu bağlamda, Avrasya Ekonomik Birliği'nin her ne kadar henüz dünya çapında yükselen bir güce dönüşmemiş olsa da Avrasya coğrafyasında özellikle ekonomik bir birlik anlamında ciddi bir bölgesel güç olarak yükseldiğini belirtmek gerekir (Janet vd., 2024: 21).

a. Ekonomik İş birliği: AEB, üyesi olan Rusya, Kırgızistan, Belarus, Kazakistan ve Ermenistan'ın kendi ekonomilerini entegre etmek için gösterdikleri büyük çabayı yansıtmaktadır. Birlik, ticaret engelleri ortadan kaldırarak, ortak bir pazar kurarak ve ekonomi politikalarını koordine ederek, ekonomik iş birliğini desteklemekte ve bölgesel bir ekonomik güç birliği olarak ortaya çıkmaktadır.

b. Dayanışma ve Nüfuz: AEB, üyesi olan devletler arasında ticari, finansal ve kurumsal alanlarda iş birliğini artırarak bölgesel bir aktör olarak etkinliğini güçlendirmiştir. Bu iş birliği, ekonomik avantajların yanında müşterek bir bölgesel aidiyet ve dayanışma duygusu da geliştirmektedir.

c. Politik Yapılanma: AEB her ne kadar öncelikli konuları ekonomik olsa da aynı zamanda siyasi iş birliğine de önem vermektedir. Giderek artan siyasi etki, ekonomik çıkarımları olan konular üzerinde yapılan görüşmeler ve sağlanan anlaşmalar ile bazı üye devletlerin Birleşmiş Milletler'de sahip olduğu gözlemci statüsü, ASEAN ile yapılan iş birliği ve Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ne dahil olunması gibi politik başarılarla kendini göstermektedir.

d. Dış Politikada ortak hedefler: Üye ülkeler birlik içinde dış politika alanında ortak hedefleri paylaşmaktadır. Bu ülkeler uluslararası meselelerdeki tutumlarını eşgüdümlü hale getirmekte ve AEB'nin dünya sahnesinde giderek artan etkisini gösteren diplomasi çabalarına iş birliğiyle dahil olmaktadır.

e. Diplomatik İş birliği: Komşu devletler ve diğer ülkelerle arasındaki ilişkileri geliştirmek için AEB diplomasi çalışmalarına faal olarak katılmaktadır. Siyasi bir kurum olarak tanınması, Birleşmiş Milletler, Şanghay İş birliği Örgütü (ŞİÖ) ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi örgütlerle olan ilişkisine de yansımaktadır.

f. Güvenlik İş birliği: AEB, askeri bir birlik olmamasına rağmen bölgesel güvenlik konusundaki tartışmalara müdahil olan çok yönlü bir bölgesel güç olarak itibar kazanmasına katkı sağlayacak biçimde güvenlik iş birliğine ekonomik hususların ötesinde eğilmektedir.

AEB, farklı ekonomik, politik, sosyal ve kültürel avantajların sağlanacağı klasik bir bölgesel ekonomik iş birliği kuruluşudur ve Şanghay İş birliği Örgütü gibi diğer örgütlerin rekabetçisi değil destekleyicisidir (Shu ve Shusen, 2014). Söz konusu birliğin hem uluslararası hem de ulusal boyutta yansımaları olacağı açıktır. Bu çerçevede hem Rusya hem de Kazakistan, en büyük enerji tüketicilerinden biri olan Çin'in önemli enerji

tedarikçileridir. Dolayısıyla Birlik, Çin'in önemli bir stratejik müttefiki haline gelebilir (Draitser, 2014). Avrupa Birliği örneği, piyasadaki büyüme sürecinin hem şirketlere hem de tüketicilere birçok açıdan avantaj kazandırdığını göstermiştir. Kimi ürünler daha düşük fiyatlarla tüketicilere ulaştırılabilmekte ve bu da dış pazarlardaki mevcut rekabet gücünü arttırmaktadır (Blockmans, Kostanyan, vd. 2012: 5). AEB, bölgenin para birimi olan dolar kullanımını en aza indirmeyi ve üye ülke para birimleri üzerinden ticaret yapmayı planlamaktadır. AEB, bölgenin para birimi olan dolar kullanımını en aza indirmeyi ve üye ülke para birimleri üzerinden ticaret yapmayı planlamaktadır. Vladimir Putin, birliğin amaçlarından bir tanesinin dünya üzerinde yeni bir güç oluşturmak olduğunu belirtmiştir. Bu durum yeni bir Rusya-Amerika çekişmesinin olasılığını gündeme getirmektedir. Bu yapının ilerleyen süreçte müşterek bir savunma sistemi geliştirecek olması da yine Birliğin yalnızca iktisadi bir yapı içerisinde kalmayacağını, aynı zamanda bünyesinde askeri bir iş birliği de yapacağını işaret etmektedir. Bu durum da bu birlikteliğin Amerika'nın bölge üzerindeki siyasetine yönelik bir güç yaratabileceği düşüncesini beraberinde getirmektedir (Öztürk, 2013: 235).

3. Rusya-Ukrayna Savaşı

Ukrayna, Batı yakası Avrupa topraklarına ve doğu yakası ise Rus topraklarına yakın iki farklı bölgede yer alan bir devlettir. Geçmişinde SSCB'nin bir üyesi olan bu iki komşu ülke (Rusya ve Ukrayna), bağımsızlıklarını 1991 yılında SSCB'nin dağılmasının ardından kazanmıştır (Berglund, & Karasimeonov, 2019). İki ülke arasındaki resmi diplomatik temaslar 14 Şubat 1992 yılında başlamış, 1997 yılı itibariyle karşılıklı olarak imzalanan bir dizi anlaşma ve ortak çalışma ile sürdürülmüştür. Bunun yanı sıra, iki ülke arasında politik konular da dahil olmak üzere birtakım sorunlar ve gerilimler yaşanmıştır. Ukrayna ile Rusya arasında yaşanan anlaşmazlıklar, nükleer silahların idaresi, Kırım Yarımadası'nın hukuksal durumu, SSCB döneminden kalma Karadeniz donanmasının taksimi, enerji arzı fiyat politikası, doğu Ukrayna bölgesinde yaşayan Rus kökenli azınlıklar ve Azak Denizi'ndeki liman bölgelerinin durumu gibi meselelerden kaynaklanmaktadır. Transit geçiş güzergahı üzerinde bulunan Ukrayna, enerji güvenliği noktasında da oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. Rusya'nın Avrupa bölgelerine enerji sevkiyatı yapabilmesi için ilk çalacağı kapı Ukrayna'dır (Marple, 1993). Bağımsızlığını kazanmasından sonra Ukrayna, hem 2004 yılında gerçekleşen Turuncu Devrim hem de 2014 yılında gerçekleşen Haysiyet Devrimi isyanlarıyla mücadele etmek durumunda kalmıştır. Bu isyanlar sonucunda Moskova yanlısı iktidar devrilmiştir (Stegen, 2011). Ukraynalılar 2014 yılındaki halk oylamasında Rus taraftarı Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç'in görevine son verilmesi için oy kullanmıştır. Rusya ile ticari ve iktisadi bağların güçlendirilmesini savunan Başkan Viktor'un izlediği politika nedeniyle ülkede AB destekli eylemler düzenlenmiştir (Shevel, 2016). Ukrayna'da Viktor'un yönetimden el çektilmesi, Ukrayna hükümetinin AB destekçisi ve Rusya destekçisi iki gruba ayrışmasına yol açmıştır. Rus destekçisi grup Kırım toplumundan ve politikacılardan oluşmaktadır. Stratejik bir konuma sahip olan Kırım, Rusya açısından Orta ve Doğu Avrupa'daki varlığını sürdürebilmek için bir fırsat olarak görülmektedir. Nitekim 16 Mart 2014 tarihinde gerçekleştirilen referandumda Kırım meclisi Rusya'ya resmi olarak iltilhak etme ve Ukrayna'dan tamamen ayrılma talebini onaylamıştır. İgor Ivanov (2014), Kırım'ın Rusya'ya katılmasını şu ifadelerle değerlendirmiştir. Ivanov, Kırım'ın kaderine ilişkin nihai karar verildiğini, bu karar kimileri için üzücü olsa da bu durumun artık kabul edilmesi gerektiğini; Ukrayna'daki kriz sürecini Rusya'nın tetiklemediğini, Kiev'deki radikal unsurların güç kazanarak bölgedeki kırılğan siyasi istikrarı bozmasını isteyen Kremlin yönetimi olmadığını ve Kremlin'in büyük çoğunluğunun Kırım bölgesinin Rusya'nın bir toprağı olmasına ilişkin arzusuna hizmet ettiğini belirtmiştir. Buna ek olarak, yaşanan bu durumun normal karşılanması gerektiğini savunmuş, her ulusun Rusya'ya karşı yaptırım uygulamak konusunda özgür olduğunu fakat geçmişte yaşananların bu yaptırımların özellikle iktisadi açıdan bu ülkeler üzerinde geriye dönüşüm niteliğinde bir etki doğurabileceğini gösterdiğini ve yine tarihin bize politik ve diplomatik meselelerin yaptırım ile halledilemeyeceğini gösterdiğini vurgulamıştır.

NATO'nun (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) Ukrayna ile yakın iş birliği yapması ve bu örgütün Doğu Avrupa'ya yönelik genişleme faaliyetleri, Kırım'ın işgal edilmesinin dışında, Kiev ile Moskova yönetimleri arasındaki tansiyonu yeniden yükseltmiştir. Moskova, hem NATO'nun Doğu Avrupa'ya kadar ilerleyişini bir ulusal güvenlik sorunu addetmekte, hem NATO ile 1990 yılında yapılan ortak anlaşmanın çiğnendiğini düşünmekte, hem de Ukrayna'nın kendi denetiminden çıkmasına göz yummak istememektedir (Athur, Akt: Oğuzlu, 2012: 10). Öte yandan Kiev, NATO üyelik sürecini kendisinin en önemli egemenlik hakkı olduğunu düşünmektedir. O zamandan bu yana, Ukrayna'nın NATO ile yakın iş birliği büyük bir krize yol açmış ve bu

durum, Ukrayna ile Rusya arasındaki ikili ilişkilerde ciddi bir ihtilaf konusu haline gelmiştir. Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde gerçekleştirdiği Ukrayna saldırısının yarattığı ekonomik, askeri ve diplomatik yansımalar yalnızca Doğu Avrupa'yı değil aynı zamanda tüm uluslararası alanı etkilemiştir. Ukrayna, her şeyden önce Rusya için taşıdığı büyük tarihi, ideolojik ve politik değerini yanı sıra, küresel enerji ve gıda tedariki bakımından da son derece hayati bir öneme sahiptir (Hallen, 2014).

2022 yılında Ukrayna'ya karşı Rusya tarafından yürütülen operasyon, AEB'nin açık bir şekilde siyasi olmayan yapısını ve salt ekonomik bir birlik olma yönündeki algısını derinden sarsmıştır. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Mayıs 2023'te Moskova'da gerçekleştirilen AEB zirvesindeki konuşmasında Birliğin daha fazla büyümesi için bir dizi tavsiyede bulunmuştur. Bu öneriler arasında AEB'deki iktisadi faaliyetlerin geliştirilmesi için gerekli denetim araçları sağlayacak Avrasya Derecelendirme Ajansı'nın kurulması, iklim mevzuatına ilişkin yaklaşımların eşzamanlı hale getirilebileceği bir çevre ve iklim merkezi oluşturulması, stratejik kalkınma için ortak sürdürülebilir kalkınmanın geliştirilmesi ve bunun için teknolojik işbirliklerinin sağlanması ve birliğe üye diğer ülkelere seyahat eden insanların sanki evlerindeymiş gibi kendilerini güvende hissetmeleri için AEB sınırları içinde serbest dolaşım hakkının sağlanması yer almaktadır. Putin tüm bunlara ek olarak, AEB'nin hedefinin Batı küreselcilğine karşı koymak gerektiği tezini savunmuştur. Rus Devlet Başkanı, Birliğe üye ülkeleri yalnızca ortak iktisadi menfaatlerinin değil, aynı zamanda ortak medeniyet değerlerinin de izinden gitmeye çağırıştır. Avrasya ittifakının, ideolojik, tarihsel ortak hafıza ve kültürel boyutları da içerecek bir biçimde genişletilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Moskova, AEB'nin ekonomi alanındaki projenin planlandığı gibi geliştiği iddiasında bulunurken, Kremlin aynı zamanda Birliğe, Avrasya ittifakının diğer üye ülke liderleri nezdinde destek bulması zor olan başka bir anlam yüklemeye çalışmıştır (Busygina, 2024: 3).

Rusya, başta Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Japonya gibi ülkeler tarafından dayatılan çeşitli alanlarda yaptırımlarla baş etmek zorunda kalmıştır. Bu yaptırımlar öncelikle Rusya'nın isyancı Donetsk ve Luhansk Halk Cumhuriyetlerinin bağımsızlığını tanıması sebebiyle, sonrasında ise Ukrayna'ya gerçekleştirdiği silahlı saldırı neticesinde uygulanmıştır (Aljazeera, 2022). Rusya, 15 Ağustos 2022 tarihinden bu yana, uluslararası alanda en çok liste bazlı yaptırıma maruz kalan ülke durumundadır (Statista, 2022). Ülkedeki vatandaşlar, şirketler, araçlar ve hava taşıtları hakkında toplam 11.812 kısıtlama uygulanmıştır. Bu sınırlamaların yaklaşık 9,1 bini 22 Şubat 2022 tarihinden sonra uygulanmıştır (Yale, 2022). Statista tarafından açıklanan verilere göre, 22 Şubat-15 Ağustos 2022 tarihleri arasındaki dönemde 7.568 Rus yurttaşı toplam 10 ülke tarafından uygulanan kısıtlamalara tabi olmuştur (Statista, 2022). Bu ülkelerin içinde Kanada, Avustralya, AB, Japonya, Fransa, İngiltere, İsviçre ve ABD bulunmaktadır. Buna ek olarak, uygulanan yaptırımlar 1,452 kuruma yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Batılı ülkeler tarafından Rusya'nın uluslararası finans kuruluşlarındaki varlıkları ve döviz rezervleri dondurulmuştur. Rus Elitleri, Vekilleri ve Oligarkları tarafından yapılan ortak açıklamada, Rusya Merkez Bankası'na ait 300 milyar ABD doları değerindeki varlıkların dondurulduğu ve Rus siyasetçiler ile oligarklara ait 30 milyar ABD doları tutarındaki mal varlığının da engellendiği açıklanmıştır (France 24, 2022). Aralarında yatlar, uçaklar, konut ve sanatsal eserlerin de yer aldığı 13,8 milyar Avro (Gabriela, 2022) tutarındaki Rus varlıkları AB kurumları tarafından dondurulmuş ve 196 milyar Avro tutarındaki diğer işlemler de durdurulmuştur. Bunlara ek olarak İngiltere, oligarklar ve aile mensuplarının toplam 150 milyar Sterlin (175 milyar Avro) tutarında mal varlıklarını dondurmuş ve bazıları kısmen devlete ait olan Rus bankalarının ya da şirketlerinin 500 milyar Sterlin (583 milyar Avro) değerindeki mal varlıklarını bloke etmiştir (Tidey, 2022). BBC tarafından yayınlanan raporlara göre, Rusya'ya karşı uygulanan başka yaptırım tedbirleri arasında AB, ABD ve İngiltere'nin araç yedek parçası gibi ikili kullanım alanına hizmet eden malların ihracatının yasaklanması da yer almaktadır. AB, İngiltere, ABD ve Kanada hava sahalarına Rusya'ya ait tüm hava taşıtlarının girmesi engellenmiştir. Rus menşeli altın ithalatına yönelik kısıtlama getirilmiştir (GOV.UK, 2022a). Rusya'dan ithal edilen yüksek fiyatlı mallara ambargo uygulanmakta, Votka ve diğer ithal ürünler İngiltere'de yüzde 35 vergiye tabi tutulmaktadır (Shepardson vd., 2022). Bu yaptırımlara ilaveten, yaklaşık 600 yabancı kuruluş Rusya'da faaliyet göstermeyi tamamen durdurmuş ya da bu ülkedeki faaliyetlerine son vermiştir. Bu işletmeler arasında örneğin McDonald's, Coca-Cola, Starbucks, Marks & Spencer vb. yer almaktadır (GOV.UK, 2022b). Yaptırımlar uygulamaya konulduğundan bu yana Rusya, ABD öncülüğündeki NATO tarafından uygulanan yaptırımları ekonomik bir saldırı olarak değerlendirdiğinden daha büyük bir yalnızlık yaşamaktadır.

Yaptırımlar öncelikle bir ülkenin uluslararası ekonomik ilişkilerinin güçlendirilmesi gibi proaktif ve bağımsız bir dış politika yürütmesini engellemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda bir ülkenin uluslararası konumunun sarsılması, hükümete olan bağımlılığın giderek artması ve sivil toplum yapısının güçlü hale getirilmesini hedefleyen bir iç politik reform gibi uygulamaların gerçekleştirilmesi yaptırım politikasının kaçınılmaz sonuçlarıdır. Bu tür bir yaklaşım, bu kararların ahlâki boyutunu bir tarafa bırakarak, uluslararası gelişme açısından avantajlı bir çerçeve oluşturmaya dönük bir yaklaşımın unsuru olarak etkili olabilmektedir. Bilhassa, bir ülke bir başka ülkeye karşı yaptırım uygulayabilmek için bir koalisyon kurmayı başardığında, yaptırım uygulanan bu ülkenin hem uluslararası destek kaynaklarına erişimi kısıtlanır hem de daha önceki müttefikleriyle veya benzer düşünen partnerleriyle ilişki kurması engellenmektedir (Timofeev, 2018a). Bu yaptırım araçlarının öncelikli hedefi uluslararası istikrar ve güvenliğin korunmasıdır. Bu mantık çerçevesinde, ülkeler yaptırım yoluna başvuracakları zaman genellikle karşı tarafın bölgesel ve küresel güvenlik açısından uygun olmayan eylemlerine dikkat çekmektedirler. Uygulanan yaptırım kararları belirli bir noktaya kadar güvenliğe yönelik tehditlerle mücadele etmeyi, insan haklarının korunmasının üzerinde tutmuştur. Bu sebeple geçtiğimiz birkaç yıl içinde Rusya'ya yönelik alınan yaptırım kararları, özellikle Ukrayna'nın güneydoğusundaki iç savaş, Kırım'ın Rusya tarafından işgal edilmesi ve Skripal vakası gibi askeri tehdit ve güvenlik bakımından kolaylıkla değerlendirilebilecek yüksek ses getiren vakalarla giderek daha haklı bir zemine oturtulmuştur (Connolly, 2018).

İkinci husus bilhassa önem taşımaktadır. Şüphesiz ki tüm devletler, önemli devletlerden destek almak için yeterli motivasyona sahip değildir. Bu devletler için tarihi geçmişe dayalı bir ulusal kimliğe sahip olmak önemli bir faktör olarak görülebilmektedir (her ne kadar günümüz koşullarında ekonomik açıdan sağlıklı olmasa da). Bu durum, ülkeden ülkeye yapılan iş birliği çalışmalarının daha gelişmiş endüstri, daha hızlı lojistik ve daha kolay kaynak erişimi bakımından avantajlı olduğu gerçeği ile ilişkilendirildiğinde daha da önemli hale gelmektedir. Bu gibi koşullar bölgesel entegrasyon için ilgili politik liderlerin çıkarına olabilecek uygun zeminler oluşturmaktadır. Bu mantık çerçevesinde bakıldığında bölgesel entegrasyon, her bir üye devlet için, üye olmayan bir devletin kendisine karşı yaptırım uygulaması durumunda bir fırsat penceresi sunmaktadır. Bu noktada, bir devletin tamamen ve hızlı bir şekilde izole edilmesi son derece zorlaşmaktadır. Bu nedenle, bütünleşmeye dayalı bir grup üyeliği, üyelerin politik ve iktisadi kalkınmalarının dış etkenlerden ötürü olumsuz etkilenmesi durumunda üyelere önemli bir hareket alanı sağlamaktadır (Timofeev, 2018a). Avrasya Ekonomik Birliği örgütünün oluşturulması bu açıdan değerlendirildiğinde Rusya için önemi çok büyüktür.

Rusya özelinde bakıldığında, söz konusu yaptırımlar Rus hükümetinin Ukrayna'ya karşı izlediği politikasını değiştirip Kırım'ın Rusya Federasyonu ile yeniden birleşmesini yeniden değerlendirmesini amaçlamıştır. ABD tarafından uygulanan yaptırımların bir diğer amacı ise Rusya'nın dış politika alanındaki etkinliğini azaltmak olmuştur. Batılı ülkeler nezdinde Rusya'ya karşı alınan kısıtlayıcı önlemler, Rusya'nın siyasi karar alma mekanizmasını etkilemek amacıyla uygulanan siyasi baskının bir örneğini teşkil etmektedir. Bilhassa mal varlıklarının dondurulması, özel listeler kapsamında bulunan şahısların seyahatlerine yönelik kısıtlamalar uygulanması, firmaların kara listeye eklenmiş Rus firmalarıyla ticari iletişim kurmasının engellenmesi, içerisinde Rusya'nın da yer aldığı taşıma, enerji ve altyapı gibi projelere yönelik yatırımların durdurulması ve Avrupalı finans kurumlarının yaptırım uygulanan projelere kredi aktarmasının yasaklanması gibi uygulamalar bu tür baskı örnekleri arasında yer almaktadır. Politik baskının ölçütleri arasında Rusya'nın G8 topluluğundan ihraç edilmesi ve Rusya-Amerika ve AB-Rusya arasında düzenli olarak gerçekleştirilen politik görüşmelerin sonlandırılması yer almaktadır. Dahası, yaptırımlar aynı zamanda itici bir ekonomik güç olan Rusya'nın içinde yer aldığı AEB'nin bütünlüğünü de dolaylı olarak etkilemiştir.

4. Rusya'ya Uygulanan Yaptırımların Avrasya Ekonomik Birliğine Etkisinin Değerlendirilmesi

Bir iktisadi bütünleşme girişim projesi olarak planlanan AEB, günümüzde iktisadi yönetim alanındaki çeşitli alanlarda tek, koordineli ve istikrarlı bir yaklaşımın hayata geçirilmesini planlamakta ve aynı zamanda ortak ve tek pazarın tesis edilmesi amacıyla farklı alanların regülasyonunu öngören ortak bir iktisadi alan yaratma süreci içerisinde (Tatlı, 2025: 41). AEB'nin başlıca misyonlarından biri, ekonomik yapıları şekillendiren kesimlerde ortak pazar oluşturmak ve gelecekte oluşturulacak ortak pazar için temel atmadır (Kheyfets, 2019). Ekonomik yaptırımların AEB kapsamındaki mevcut politik dinamiklerin gelişimi üzerindeki etkisine geçmeden önce, bu çalışmada kullanılan yaptırım kavramının ana özelliklerini açıklamak gerekmektedir.

Bu alanda önemli bir araştırmacı olan I. Timofeev'e göre yaptırım uygulaması, bir ülkenin bir başka ülkenin kendi karar alma sistemine dolaylı ya da doğrudan müdahil olduğu, başka bir deyişle egemenlik alanını kısıtlamaya yönelik çeşitli yöntemlerin uygulandığı bir durumdur. Yaptırımları uygulamadaki amaç, bir devletin siyasi yönetimini değiştirmek ya da askeri gücünü zayıflatmak gibi çeşitli şekillerde uygulanabilmektedir. Genel olarak uygulanan yaptırımların kapsamı ekonomik ve finansal sınırlamalardan oluşmaktadır. Bu noktada Rusya yaptırımların öznesi konumuna düşmüştür, bir ticaret savaşının hedefi olmamıştır. Timofeev'in daha da ayrıntılı olarak belirttiği gibi, yaptırımların ticaret savaşlarından temel farkı, taraflar arasında bir iş birliğinin olması ve ticaret savaşlarında kural gereği ulusal karar alma süreçlerinin etkilenmemesidir (Timofeev, 2018b). Nitekim Rusya vakasında uygulanan yaptırımlar, Rus devletinin Ukrayna'ya karşı izlediği politikayı değiştirmesini ve işgal ettiği Kırım'ın Rusya Federasyonu ile birleşmesinin tekrar değerlendirilmesini amaçlamıştır. ABD tarafından uygulanan yaptırımlar ise Rusya'nın izlediği dış politika konusunda caydırıcı bir etki yaratmaya yönelik olmuştur. Bu bağlamda, Rusya'ya karşı Batılı ülkeler nezdinde uygulanan kısıtlama tedbirleri, bu ülkedeki politik ve siyasi karar alma mekanizmalarını etkilemeye yönelik siyasi baskı unsurlarını ön plana çıkartmaktadır. Örneğin, işletmelerin kara listede yer alan Rus kurumlar ile ticari ilişkiler kurmasının yasaklanması, mal varlıklarının dondurulması, enerji, ulaşım ve altyapı alanlarında Rus ortaklı projelere yapılan yatırımların engellenmesi ve AB finansal kuruluşlarının yaptırıma tabi yatırım projelerine finansman sağlamasının yasaklanması gibi uygulamalar bu baskının somut örnekleri olarak gösterilmektedir. Rusya'nın G8 topluluğundan ihraç edilmesi ve her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen Rusya-Amerika ve AB-Rusya siyasi görüşmelerinin sonlandırılması politik yaptırımlar olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra yaptırım uygulamaları, Rusya'nın içerisinde önemli bir ekonomik rol oynadığı AEB'nin bütünselliğini de dolaylı bir şekilde etkilemektedir (Connolly, 2018).

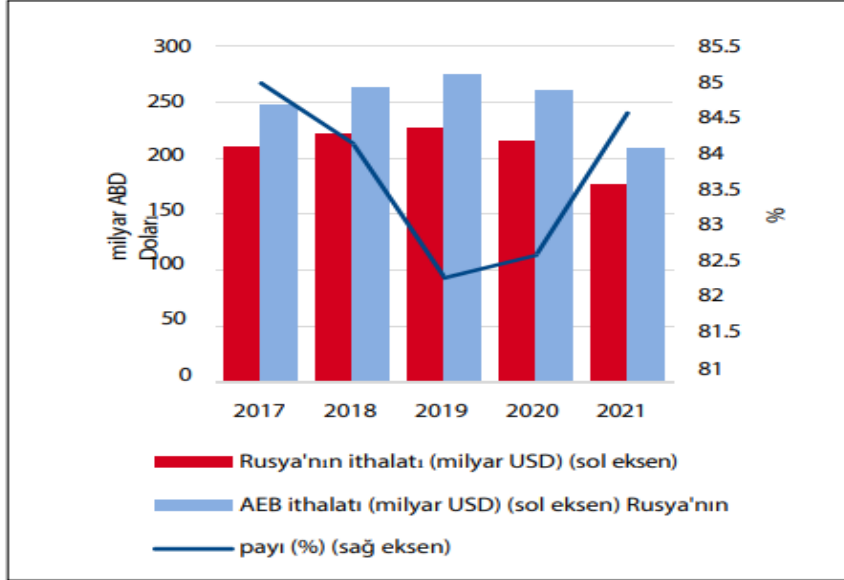
Rusya, Avrasya Ekonomik Birliği'ni oluşturmak için 2010'lu yılların başında görüşmeler yapmaya başlamış ve Sovyet sonrası dönemde başta Ukrayna olmak üzere olası üye devletlerle kademeli olarak pek de açık bir şekilde olmayan pazarlıklar yapmıştır. Moskova 2014'ten önce söz konusu ülkeleri Birliğe katılmaya teşvik etmek için, ülkelerdeki siyasi iktidar sahiplerine hem çeşitli kolaylıklar sağlamış hem de onlar üzerinde baskı (bu ülkelerin egemenliklerine ve bütünlüklerine alenen müdahale etmeden) kurmuştur (Tatlı, 2025: 42-43). Rusya'nın Kırım'ı işgal etmesi, tüm uluslararası hukuk kurallarına ve beklentilere karşı açıkça bir meydan okumayı temsil etmektedir. Bu olay aynı zamanda Avrasya Ekonomik Birliği'nin hızlı bir şekilde beş ülkeden (Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya) kurulmasını beraberinde getirmiştir. Bu süreçte Rusya, Avrasya Ekonomik Birliği'ne katılımı desteklemek için sahip olduğu baskı ve etki gücünü (büyük oranda işgücü arzındaki güçlükler (Kırgızistan), Rusça konuşan bir nüfusa sahip olması (Kazakistan), ülkenin jeopolitik konumundaki dezavantajları (Ermenistan) ve enerjiye olan bağımlılığı (Belarus ve Ermenistan) çok ustaca kullanmıştır. Fakat söz konusu dönemde Rusya'da, çok ciddi siyasi ve iktisadi imtiyazlar vermek durumunda kalmıştır. Başta Kazakistan ve Belarus olmak üzere potansiyel üye devletlerin yöneticileri, Birliğin siyasi bir proje değil sadece ekonomik bir proje olarak gerçekleştirilebileceği konusunda ısrarcı davranmışlardır. Dönemin Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev yeni oluşumun "Avrasya Birliği" ifadesi yerine "Avrasya Ekonomik Birliği" ismiyle anılması konusunda ısrar etmiş ve bu yönde bir karar almıştır. O günden bu yana AEB'nin hedeflerinin sadece ekonomik olduğu sürekli vurgulanmıştır. Her ne kadar AEB resmi olarak çok taraflı güçlü kurumsal mekanizmalara sahip olsa da, Birlik içerisindeki gerçek siyasi ve iktisadi ilişkilerde Rusya ve diğer üyeler arasında oldukça fazla asimetric olan iki taraflı ilişkiler esas alınmıştır. Pratikte, iki taraflı ilişkiler yalnızca AEB'nin çok yönlü yapısına destek vermekle kalmamış, aynı zamanda onun yerini almıştır (Dragneva & Wolczuk, 2017: 11). Üye ülkeler arasında kurulan ilişkiler, 2014 yılından sonra bir taraftan açıkça Moskova'ya karşı sadakat mesajları içerirken, diğer taraftan da Rusya'nın kendi siyasi ve kamusal hayatlarındaki etkinliğinin büyümesine yönelik farklı tepkilerin doğmasına neden olmuştur. AEB'nin diğer üye devletlerinin yöneticilerinin Rus tahakkümüne karşı açıkça meydan okumaları için geçerli nedenleri bulunmaktaydı. Yukarıda saydığımız etmenlere ilaveten, Rusya eski Sovyet ülkeleri için çok büyük bir pazar konumundadır ve bu ülkelerin birçoğu kendi ulusal ekonomilerini güçlendirmek için büyük oranda Rus enerjisine ve Rus sermayesine bağımlıdır (Aksu, 2023: 178-179). Üstelik bölgede görev yapan otoriter yöneticiler de politik meşruiyet ve siyasi destek açısından değişen ölçülerde Rusya'ya ihtiyaç duymaktadır. Rusya'nın AEB üyesi ülkeler üzerindeki etkisi, Rusya ve Batı arasındaki gerilime bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Sakwa, 2020: 168). Uygulanan yaptırımlardan edinilen izlenim, bu yöntemin, karşı tarafa yaptırım uygulayan devletlerden oluşan bir koalisyon aracılığıyla kapsamlı bir biçimde

uygulandığında çok daha etkili olduğunu göstermektedir. Bu durumda, taraf tutmayan ülkelerin iki seçenek arasında seçim yapması gerekmektedir: yaptırım uygulanan bir devletle iş birliği yapmak ve bu şekilde yaptırım sistemini ihlal etmek veya iş birliğine karşı başka bir alternatif geliştirmek. Özellikle Batılı devletlerin Moskova üzerindeki yaptırımları ve baskıyı artırmaya çalıştıkları düşünüldüğünde, Avrasya birliğine yönelik seçeneklerin değerlendirilmesinin pratikte büyük önem taşımasının nedeni bu yaklaşımdır.

Avrasya Ekonomik Birliği'nin en önemli sorunu, Ukrayna'daki çatışmalar neticesinde Belarus ve Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımlarla ilgilidir. Yaptırımlar Avrasya Birliği projesini önemli ölçüde zorlamıştır. AEB'nin karşı karşıya kaldığı zorluklardan birisi ödemelerin karşılıklı yapılmasında Amerikan dolar kuruna bağlılıktan vazgeçilerek ortak bir para birimi oluşturulmasıdır. Bu mesele çok uzun zamandır gündemde yer almış ancak AEB'nin kurulmasıyla birlikte özellikle üzerinde durulmaya başlanmıştır. Rusya'ya yönelik uygulanan yaptırımlar sonucunda Rus Rublesi'nin yaşadığı değer kaybı, neredeyse bütün AEB üyesi ülkelerin döviz piyasalarında dalgalanmalara neden olmuştur. Kazakistan para birimi Ruble ile yakın ilişki içerisinde olduğundan, Kazakistan Tengesi'nin yaşadığı değer kaybı ülkeyi büyük ölçüde olumsuz etkilemiştir. Bu olay, ülke ekonomisinin daha fazla gelişme göstermesi ihtimali ile ilgili olarak birbirine tamamen zıt görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bazı kesimler Rus rublesinden vazgeçilmesi ve bağımsız bir döviz kur politikasının yürütülmesi konusunda ısrarcı olmuştur. Bazıları ise ülkelerin ulusal döviz kuru politikalarını birbirleriyle daha da uyumlu hale getirmelerini ve ticaretin AEB üyesi ülkeler arasında dolardan arındırılmasını savunmuştur (World View, 2018). Davtyan'a göre AEB yalnızca bütünleşme girişimlerini sağlamlaştırmakla yetinmemeli, aynı zamanda bu ekonomik krizin yarattığı darbeyi de dengelemeli veya en azından hafifletebilmelidir. Uygulanan yaptırımlar sonucunda AEB, üye devletleri dolarsızlaştırma yönünde önemli adımlar atmıştır (Sakwa, 2020: 168). AEB üye ülkelerinin kendi ulusal para birimleri cinsinden yapılan ödeme oranı 2021 yılında %74 iken 2023 yılında %90'a ulaşmıştır (ecc.eaunion.org, 2024). Bununla birlikte, uygulanan yaptırımlar, Avrupalı firmalarla etkin iş birliği yürüten enerji ve ticaret sektörlerindeki şirketler açısından, Moskova ile olan ilişkilerinde hukuki ve kurumsal itibar risklerini önemli ölçüde artırmıştır. Yabancı bankalar, Rusya'nın "Mir" ödeme sistemiyle bağlantılı kredi kartlarını reddetmeye başlamıştır. Kazakistan, Rusya'nın liderliğindeki bölgesel uluslararası projelere dahil olmak ve bu projelerden etkilenmekle kalmamış, aynı zamanda ABD, Batı ve Çin'in liderliğindeki küresel forum ve ağlara da aktif olarak katılım göstermiştir (Agostinis ve Francisco Urdinez 2021; Obydenkova 2022). Kazakistan dış politikasının temelini çok yönlü strateji oluşturmaktadır. Kazakistan Maliye Bakanlığı, Temmuz 2022'de ülke toprakları üzerinden Rusya'ya yaptırım kapsamındaki ürünlerin ihracatını yasaklayan bir belge taslağı açıklamıştır (Sapozhkov, Galieva ve Kryuchkova, 2022). Yetkililerin açıklamalarına göre Kazakistan, ülkedeki şirketlere yönelik ikincil yaptırımlardan etkilenmemek için ABD ve AB ile düzenli görüşmeler yapmaktadır (Pavlysh, 2022). Kamuya ait holding şirketi SamrukKazyna, Rusya'ya yönelik yaptırımı ihlal etme potansiyeli olan tüm proje ve girişimlerden çekilmeye hazır olduğunu açıklamıştır (Satkaliev, 2022). Kazakistan'da, ikincil yaptırım riskleri nedeniyle ülkedeki büyük bankaların çoğu, sınır ötesi para transferlerinde Rus ödeme sistemine bağlı kartlara hizmet sunmayı durdurmuştur. 30 Mart 2024 itibarıyla Ermenistan merkezli bankalar, Rus ödeme sistemiyle çalışmayı tamamen sona erdirmiştir. Benzer bir karar ise Nisan ayı başında Kırgızistan'da alınmıştır. AEB ülkeleri, yaptırım sürecine ilişkin kuralların beş yıl öncesine kıyasla değiştiğinin ve risklerin keskin bir şekilde arttığının farkındadır. Üye ülkelerin karşı karşıya kaldığı riskler önemli ölçüde artmıştır. Artan riskler karşısında, bu ülkeler kendilerinin de yaptırımlara tabi tutulmasına hazır değildir ve bu durum, AEB'nin ulusal ödeme sistemlerinin entegrasyonunu olumsuz yönde etkilemiştir (Busygina, 2024: 3).

Avrasya Ekonomik Birliği, 2022'de ekonomik kalkınmaya ilişkin olarak jeopolitik sorunlar ve mal piyasasındaki istikrarsızlık ile doğrudan veya dolaylı bir şekilde ilişkili olan birtakım yönelimler yaşamıştır. Bu yönelimler, ekonomik dinamiklerin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Ukrayna'ya yönelik özel askeri operasyonun başlatılmasının ardından Rusya, Batılı ülkelerin daha önce benzeri hiç görülmemiş yaptırım uygulamalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Ticari ilişkilerde ve para transferlerinde, taşımacılık ve dağıtım zincirindeki aksamalar ve yatırım çalışmalarının durdurulması yaptırım sisteminin yalnızca küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Her şeyden önce, yaptırımlar Rusya ile ticari ilişkiler kurmayı oldukça güçleştirmektedir. Örneğin, Rus kuruluşlarıyla gerçekleştirilen ödemelerde uluslararası ödeme sistemlerine (örneğin SWIFT) olan güven büyük ölçüde azalmıştır. Bu durum, AEB ülkelerini Rusya ile ticareti sürdürebilmek adına alternatif yöntemler geliştirmeye zorlamaktadır. Bu bağlamda, AEB'nin karşı karşıya olduğu zorluk, kısmen de olsa, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının hemen ardından 1990'ların başında yaşanan sürece benzemektedir: Soğuk

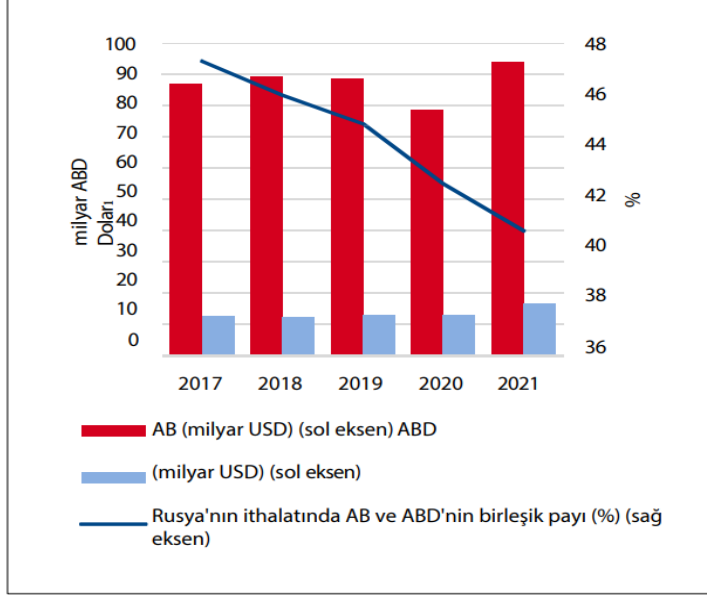
Savaş sonrası dönemde Sovyet planlı ekonomik sisteminin çöküşü, ticaret altyapısının da işlevsiz hale gelmesine yol açmış ve pek çok Sovyet sonrası cumhuriyetin ekonomik çöküşünü beraberinde getirmiştir (Linn, 2004). Söz konusu dönemde, ülkeler ödeme sistemlerine ilişkin sorunlara çözüm bulmak amacıyla, eski Sovyetler Birliği sonrasında uygulanabilecek yeni mekanizmalar geliştirme arayışına girmişlerdir (örneğin, BDT Ödeme Birliği). Bugün benzer türden çözümlerin yeniden gündeme gelmesi olası görülmektedir. Rusya, AEB'nin iktisadi faaliyet hacminin yüzde 88'ini sağladığından, üye ülkelerin toplam GSYH'sinde bir düşüş meydana gelmesi beklenmekteydi. Avrasya Ekonomik Komisyonu (AEK) 2022 yılında AEB'nin GSYİH'sinde yüzde 6,1'lik bir düşme öngörmüştür. Söz konusu tahmin 2022 yılının ilk döneminde yapılmıştır. Fakat bu olumsuz öngörülere karşın, toplam GSYH'deki düşüşün daha az olduğu görülmüştür. AEK'ye göre 2022 yılında AEB GSYH'si % 1,6 gerileyerek 173 trilyon ruble olmuştur. Ermenistan (+%12,6), Kırgızistan (+%7,2) ve Kazakistan'daki (+%3,2) ekonomideki artışa rağmen hem Rusya Federasyonu'nda (-%2,1) hem de Belarus'ta (-%4,7) GSYH düşüş yaşanmıştır, bu durum ekonomideki dinamiklerin bir nebze de olsa dengelenmesine yardımcı olmuştur (eec.eaeunion.org, 2022). AEK'nin Makro Ekonomi ve Entegrasyondan Sorumlu Bakanı Sergei Glazyev, 2023 yılının sonunda AEB GSYİH'sinin büyüme oranının %3,7'ye ulaşarak dünya ortalamasının üstüne çıktığını belirtmiştir. Buna ek olarak, Ermenistan ve Kırgızistan büyümedeki lider ülkeler olmuştur (eec.eaeunion.org, 2023).

Şekil 1. Rusya'nın ve AEB'nin İthalat Performansına İlişkin Ekonomik Analiz (2017–2021)(eec.eaeunion.org/en/comission/department/dep_stat, 2022)

2017–2021 dönemine ait veriler ışığında, Rusya Federasyonu'nun toplam ithalat hacmi, Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) toplam ithalatı ve Rusya'nın AEB ithalatı içindeki relatif payı incelendiğinde, bölgesel ekonomik entegrasyon düzeyi, ticaret yönelimi ve yapısal asimetri açısından kayda değer bulgular elde edilmektedir. 2017–2019 arası dönemde Rusya'nın ithalatı artış eğilimi göstermiş, 2020'de pandeminin etkisiyle gerilemiş, 2021'de ise sınırlı bir toparlanma sergilemiştir. AEB ithalatı ise aynı dönemde paralel bir seyir izleyerek 2017–2019 arasında yükselmiş, 2020'de daralmış ve 2021'de azalmaya devam etmiştir. Rusya'nın AEB ithalatındaki payı 2017'de %85,3 düzeyindeyken, bu oran 2019'a kadar azalarak yaklaşık %81'e gerilemiş; 2020'de durağan seyretmiş, 2021'de ise %84,3'e yükselmiştir. Bu dinamikler, AEB içindeki ekonomik merkezîleşmenin sürdüğünü ve Rusya'nın birlik içindeki dominant aktör konumunu muhafaza ettiğini göstermektedir. Her ne kadar AEB yapısal olarak eşit üyelik ilkesine dayansa da, fiiliyatta Rusya merkezli bir ekonomik hiyerarşi mevcuttur. Rusya'nın ithalat payının %80'in üzerinde seyretmesi, AEB'nin homojen bir dışa açıklık profiline sahip olmadığını, aksine Rusya'nın iç pazar uzantısı niteliğinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. 2021 yılında Rusya'nın payındaki artış, birlik içindeki ekonomik toparlanmanın asimetrik doğasını yansıtmaktadır; Rusya'nın görece dirençli yapısı diğer üye devletlerin kırılganlıklarıyla tezat oluşturmaktadır. 2014 Kırım ilhaki sonrası başlayan ve 2021 itibarıyla daha da sertleşen ABD ve AB kaynaklı yaptırımlar, Rusya'nın dış ticaret yönelimlerini yeniden yapılandırmış; Batı eksenli pazarlardan uzaklaşma süreci hızlanırken, AEB içi

bölgesel ticaret ve ekonomik entegrasyona yönelim artmıştır. 2021'de ithalat kalemlerindeki toparlanma, sadece küresel talep toparlanmasının değil; aynı zamanda AEB çerçevesinde yerel para birimleriyle ticaretin teşviki, gümrük prosedürlerinde koordinasyonun artırılması ve bölgesel lojistik entegrasyonun geliştirilmesine yönelik stratejik adımların yansımalarıdır.

Şekil 2. Rusya'nın AB ve ABD'den İthalatı ve Bu Ülkelerin Toplam İthalattaki Payı (2017–2021) (eec.eaeunion.org/en/commission/department/dep_stat, 2022).

2017–2021 yılları arasında Rusya'nın Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile olan ithalat ilişkileri incelendiğinde, dikkat çeken bazı eğilimler göze çarpmaktadır. AB'nin Rusya'ya yaptığı ihracat, 2017 yılında yaklaşık 90 milyar ABD doları seviyesindeyken 2018 ve 2019 yıllarında da bu seviyeyi korumuştur. Ancak 2020 yılında bu rakam yaklaşık 80 milyar dolara gerileyerek belirgin bir düşüş göstermiştir. 2021 yılında ise AB'den yapılan ithalat yeniden artış göstererek yaklaşık 95 milyar dolara ulaşmıştır. Bu dalgalanmanın temel nedenlerinden biri, 2020 yılında yaşanan COVID-19 pandemisi ve buna bağlı küresel ekonomik durgunluk olabilir. ABD'nin Rusya'ya ihracatı ise daha düşük seviyelerde seyretmiş, ancak istikrarlı bir artış trendi göstermiştir. 2017 yılında yaklaşık 10 milyar dolar olan ABD'den yapılan ithalat, 2021 yılına gelindiğinde yaklaşık 15 milyar dolara yükselmiştir. Buna karşılık, AB ve ABD'nin Rusya'nın toplam ithalatındaki birleşik payı yıllar içinde azalmıştır. 2017 yılında bu oran yaklaşık %47 iken, 2021 yılına kadar kademeli olarak azalarak %40 seviyesine düşmüştür. Bu durum, Rusya'nın dış ticaretinde AB ve ABD'ye olan bağımlılığının azaldığını ve ülkenin ithalat ilişkilerinde Asya ülkeleri gibi alternatif ortaklara yöneldiğini göstermektedir. Sonuç olarak, 2017–2021 döneminde AB ve ABD'nin Rusya'ya ihracatı toplam değer açısından artış gösterse de bu ülkelerin Rusya'nın toplam ithalatındaki payı düşüş eğilimi sergilemiştir. Bu gelişme, Rusya'nın ticaret politikalarında çeşitlenmeye gittiğini ve Batı dışındaki ülkelerle ekonomik ilişkilerini artırdığını ortaya koymaktadır.

Avrasya Ekonomik Komisyonu, AEB üyesi ülkelerin ekonomilerinin sürdürülebilirliklerini güçlendirmek amacıyla 34 başlıktan oluşan bir dizi önlem paketi hazırlamıştır. Makro-ekonomik istikrarı sağlamak da dahil olmak üzere AEB üyesi ülkelerin ekonomik sürdürülebilirliğini iyileştirmeye ilişkin bir dizi tedbir, 17 Mart 2022 tarihinde AEK Konseyi tarafından düzenlenen bir toplantıda üye ülkelerin hükümetleri nezdinde onaylanmıştır (docs.eaeunion.org, 2022). Söz konusu tedbirler, AEB üyesi ülkeler arasındaki dört alanı kapsamaktadır.

Bu alanlardan ilki gümrükler ile ilgilidir. Gümrük, vergi ve vergi dışı yasal düzenlemelerin yanı sıra koruyucu tedbirleri ithalat vergisi oranlarının düşürülmesi, Birliğin iç pazarının bütünlüğünü korumak amacıyla belirli mal türlerinin ihracatı için birleştirilmiş vergi dışı düzenleme tedbirlerinin kabul edilmesi gibi konu başlıklarından oluşmaktadır. İkinci alan, iç pazar ve iş birliği ile ilgili alanı kapsamaktadır. Yeni lojistik

zincirlerinin oluşturulması, Avrasya Ekonomik Birliği içerisinde vatandaşların serbest dolaşımının sağlanması, karşılıklı yatırımların desteklenmesi gibi konuları içermektedir. Üçüncüsü ise finansal ve döviz piyasalarına yöneliktir. Karşılıklı ticarete ulusal para birimlerinin kullanımının yaygınlaştırılması, ulusal finansal mesajlaşma sistemlerinin etkileşiminin sağlanması gibi konuları içermektedir. Dördüncü aşama ise üçüncü ülkeler ve entegrasyon birlikleri ile uluslararası ekonomik iş birliklerini içeren konulardır. Önemli ortaklarla ticari ve ekonomik iş birliğini genişletecek yapılar üzerinde çalışmak, karşılıklı ticaretin önündeki teknik engelleri kaldıracak anlaşmalar yapmak gibi hususları kapsamaktadır (docs.eaeunion.org, 2022).

Rusya Federasyonu 2023 yılında, AEB dönem başkanlığını devralmıştır. Batılı ülkelerin baskıları karşısında AEB, Rusya için özellikle Batı'ya olan gerek teknolojik gerekse mali bağımlılığı azaltabilecek bir araç olarak daha önemli hale gelmiştir. Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin, Birliğin hükümet liderlerine yaptığı konuşmasında, stratejik açıdan önem taşıyan, Rusya Federasyonu'nun dönem başkanlığı süresiyle sınırlı olmayan ve yakın geleceğe yönelik kalkınma yönünü ortaya koyan Birliğin kalkınma önceliklerini özetlemiştir. AEB'nin bağımsızlığını ve kendi kendine yeterliliğini kazanması öncelikli hedef olduğunu ifade etmiştir. Başkan Putin konuşmasında ayrıca Birlik'in gelişimine ilişkin hazırlanan tüm stratejik yönergelerin revize edilmesi ve 2030-2045 yıllarına kadar uzanan dönem için temel yönelimleri tanımlayan yeni bir dokümanın üzerinde çalışılmaya başlanması konusuna da dikkat çekmiştir. Büyük çaplı ve iddialı hedefler arasında AEB'nin teknolojik egemenliğini güçlendirmek ve üye devletler arasında ortak bir sanayi ve inovasyon tabanı oluşturmak yer almaktadır (www.kremlin.ru, 2023).

AEB hem faaliyete geçtiği dönemde hem de sonrasında kendi ekonomik nüfuz alanını genişletmek, malları için yeni pazarlar bulmak ve Batılı ülkelerle iş birliğine yönelik politik çözümler aramak gibi çok önemli bir sorunla karşı karşıya kalmıştır. Rus hükümeti, olumsuz jeopolitik koşullara rağmen, AEB'nin sahip olduğu potansiyel ile başlıca ticaret ortakları olan Çin'in pazarlarını bir araya getirme olasılığını değerlendirmektedir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Çin Devlet Başkanı Xi Jinping 2015 yılında AEB ile Kuşak ve Yol Girişimi'nin birleştirilmesine ilişkin bir karar almıştır. AEB ve Çin Halk Cumhuriyeti 2018'de iki ülke arasında kısmi olmayan bir Ticaret ve Ekonomik İş birliği Anlaşması imzalamıştır. Ekonomist A. Spartak'a göre bu yaklaşım, başta Çin olmak üzere tüm tarafların, batılı entegrasyon yapılarının geleceğiyle ilgili artan belirsizliklere ve batılı ülkelerin izlediği ticaret politikalarının esas niteliklerine verdikleri bir tepkidir (Spartak, 2019).

AEB tarım ürünlerini başta Çin olmak üzere Özbekistan, Vietnam ve diğer Güneydoğu ve Orta Asya bölgelerine ihraç etmeyi planlayan Eurasian Agro-Express adlı proje dikkat çekmektedir. Söz konusu projenin coğrafi alanının genişletilmesi, ürünlerin Kuzey-Güney ulaşım koridoru üzerinden İran, BAE, Türkmenistan ve Hindistan'a ulaştırılması planlanmaktadır. İran-Rusya arasındaki feribot hattının faaliyete geçmesi, Tahran ile AEB üyesi ülkeler arasındaki ticari ve ekonomik bağların güçlenmesi açısından son derece önemlidir (docs.eaeunion.org, 2022).

Rusya'nın bir paralel ithalat sistemi kurmasıyla yaptırım kayıplarının en aza indirilmesi sağlanmıştır. AEB üyesi ülkelerin yanında diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri de bu durumdan faydalanarak karşılıklı ticaretin büyümesini sağlamıştır. Rusya Federasyonu Başbakan Yardımcısı Alexei Overchuk'a göre, AEB bünyesindeki bu göstere 2021 yılına kıyasla %14 artışla 83,3 milyar dolarlık yeni bir rekora ulaşmıştır (tass.ru/ekonomika, 2023). Ermenistan, Kırgızistan ve Kazakistan'dan Rusya'ya gerçekleştirilen mal ithalatı incelendiğinde otomobillerin, araç yedek parçalarının, makine alet ve ekipmanlarının oranının yükseldiği görülmüştür (eec.eaeunion.org, 2021). İkinci bir yaptırım riski, paralel ithalatın olası boyutlarını bir ölçüde engellediği unutulmamalıdır.

Batılı ülkelerin baskılarına rağmen AEB, Asya-Pasifik bölgesi, Latin Amerika, Orta Doğu ve Afrika ile uluslararası ticari ilişkileri ve temasları genişletmeye devam etmektedir. Bu bağlamda, AEB'de gözlemci devlet statüsü Moldova, Küba ve Özbekistan'a verilmiştir. Vietnam, Singapur ve Sırbistan ile AEB serbest ticaret bölgesi anlaşmaları yürürlüğe konmuştur. 2023 yılında Çin ile ticari ve ekonomik iş birliği anlaşması imzalanmıştır. AEB parlamentosu, Aralık 2022'de müzakereleri tamamlanan İran ile serbest ticaret bölgesine ilişkin anlaşmanın onay işlemlerini gerçekleştirmeyi planlamaktadır (tass.ru/ekonomika, 2023). Yine 2022 Aralık ayında kabul edilen karar doğrultusunda, Birleşik Arap Emirlikleri ile Serbest Ticaret Anlaşması müzakerelerinin de başlaması planlanmaktadır (eec.eaeunion.org, 2023).

Endonezya, Hindistan ve Malezya ile yapılan iş birliği gelecek vaat etmektedir. İş birliği yapılan alanlar arasında dijital ürünler, tarım ekipmanları ve enerji yer almaktadır. Hindistan ile serbest ticaret anlaşması

imzalanması AEB için bir öncelik oluşturmaktadır. BRICS kapsamında Rusya'nın stratejik ortağı olan Hindistan, dolarsızlaşma yönündeki eğilimi desteklemekte ve çok kutuplu bir dünya sisteminin oluşumuna destek vermektedir. Bu gelişmeler AEB bünyesinde iş birliğinin daha da derinleştirilmesine, Birliğin istikrarının güçlendirmesine ve önemli bölgesel bir güç olarak yeni bir aşamaya geçmesine olanak sağlayacaktır. Malezya ve Endonezya ileri teknoloji ürünlerinde ithal ikamesinin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Malezya 2021 yılında, en büyük elektronik entegre devre (otomobil, uydu navigasyon sistemleri, ev aletleri gibi cihazların üretiminde yaygın olarak kullanılmaktadır) tedarikçileri arasında Çin'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Endonezya, AEB'nin Asya-Pasifik bölgesindeki en önemli ticaret partnerlerinden birisidir. Asya-Pasifik bölgesinin en büyük ekonomisi ile serbest ticaret anlaşması müzakereleri 2023 yılında başlamıştır. İlk müzakere turu Nisan ayında düzenlenmiş ve taraflar karşılıklı olarak kabul edilebilir çözümler bulma çabalarının yanı sıra aralarındaki ilişkilerin dinamiğinden duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir. İkinci tur müzakereler Temmuz 2023'te yapılmış ve müzakereler sonucunda anlaşmanın düzenleyici kısmı ile ilgili başlıklar üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Endonezya, Rusya ile enerji, uzay ve bilgi teknolojisi alanlarında iş birliğine önem vermektedir. Hem Rusya'nın hem de diğer AEB ülkelerinin Endonezya'ya potansiyel ihracat kalemleri arasında tarım ürünleri, enerji, metalürji, kimyasallar, çevre ve mineral kaynak yönetimi teknolojilerinin yanı sıra ulaşım, motorlu taşıtlar ve parçaları, kömür ve kâğıt ürünleri yer almaktadır (cec.eaeunion.org, 2021).

AEB üyelerinin genişleyen iş birliği coğrafyası, Kuzey-Güney, Batı-Doğu ve Avrupa-Batı Çin arasındaki ulaşım ağlarının geliştirilmesini ve aynı zamanda Trans-Hazar Uluslararası Ulaşım Rotası, Kuzey ve Orta Avrasya Koridorları ve Trans-Asya Koridoru gibi lojistik rotaların yeniden düzenlenmesini de gündeme getirmektedir. Kuzey-Güney koridoru, Rusya'nın yaptırım baskısı altında olan ürünlerini ihraç edebilmesine olanak sağladığından özellikle büyük önem taşımaktadır. Bu koridor yeni Avrasya lojistik güzergahları, hizmetleri ve pazarları için bir merkez haline alacaktır ki bu da tüm AEB üye ülkelerinin menfaatine olacaktır. Spartak'a (2017) göre Batılı olmayan ülkeler kendi açılarından yoğun bir şekilde küresel bölgeselleşmeye doğru ilerlemektedir. AEB ile yabancı devletler arasında yapılan bir dizi mutabakat, uluslararası müttefiklerle ekonomik ve ticari ilişkilerin güçlendirilmesine ilişkin kapsamlı beklentilerin varlığını ortaya koymaktadır. Söz konusu strateji, Birlik üyelerine karşı uygulanacak yaptırımların etkisini azaltacaktır.

Ekonomik anlamdaki olumsuz etkiler bir yana, yaptırım uygulaması Birliğin gelişiminin siyasi bağlamını da önemli düzeyde etkilemiştir. Yaptırımlar ilk olarak AEB üyesi ülkeler arasındaki mevcut rekabeti ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, AEB'nin orta vadede nasıl bir evrim yaşayacağını belirleyen çeşitli faktörler bulunmaktadır.

Bunlardan ilki, Avrasya birliğinin öncüleri olan Kazakistan ve Belarus'un ekonomik ve siyasi bağımsızlık yönünde atıkları adımlar olmuştur. Ekonomik birliğin güçlendirilmesine yönelik bağlılıklarını bir kez daha dile getiren bu ülkelerin liderleri, siyasi karar alma süreçlerinde Rusya'dan tamamen bağımsız olduklarını her fırsatta vurgulamaktadırlar. Rusya'nın 2014 yılındaki karşı yaptırımlardan sonra uygulamış olduğu ithal ikamesi politikası hem Beyaz Rusya hem de Kazakistan'daki üreticilere Rusya'daki pazar paylarını arttırma imkânı vermiştir. Bu durum söz konusu ülkelerin Avrasya birliğine olan bağlılıklarını sürdüreceklerini göstermektedir. Avrasya entegrasyonuna hem Ermenistan'ın hem de Kırgızistan'ın katılması, AEB'nin gelişimine etki edecek bir diğer faktördür. Bu iki devletin içinde bulunduğu politik istikrarsızlıklar ve zor iktisadi koşullar düşünüldüğünde, bu iki ülkenin bütünleşme sürecine dahil olma isteklerinin temelinde kendi ulusal güvenliklerini güvence altına alma ihtiyacının yattığı görülmektedir. Bu nedenle, gelecekte AEB içinde kararlar alırken bu husus onları yönlendirecektir.

AEB üyesi ülkelerin eşit şartlarda olmayan ekonomik kalkınmaları ve çıkar farklılıkları dikkate alındığında, AEB'de genellikle politik retorik odağında konumlanmış olan Rusya hariç diğer ülkelerin kendi ulusal egemenliklerini ön plana çıkarmaya ve adımlarını buna göre atmaya devam etmeleri beklenmektedir. Rusya, AEB kapsamında kurduğu yapılar ve yürüttüğü kalkınma projeleri sayesinde dış kaynaklı baskıyı yumuşatmaya çabalarırken, kendi ülkelerinde Rus siyasi gücünün artacağından endişe eden yerel seçkinlerin ihtiyatlı ancak güçlü muhalefetiyle karşılaşması muhtemel gözükmektedir.

5. Sonuç

Bir bölgesel aktör olarak Avrasya Ekonomik Birliği, Rusya ile Batı arasındaki gerilimler karşısında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Avrasya birliğinin lokomotif konumundaki Rusya'yı çepeçevre saran siyasi

ve iktisadi şartların yarattığı olumsuzluklar diğer üyeleri ikilem içerisinde bırakmıştır. Bir taraftan, Avrasya entegrasyon mantığında paydaşlar arasındaki ilişkilerin uyum içinde olması sağlanmakta, bu da karşılıklı gelişimin desteklenmesi ve teşvik edilmesi anlamına gelmektedir. Diğer taraftan, bu entegrasyon sürecinin her bir katılımcısı, diğer devletlerle karşılıklı etkileşim açısından kendi tecrübelerine ve kendi iktisadi çıkarlarına göre hareket etmektedir. Bu durum, AEB'nin esas amacı olan müşterek bir ekonomik alanın oluşturulmasına yönelik taban tabana zıt yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Rusya Federasyonu, bu birliğin öncüsü olarak Batılı ülkelerin uygulamalarının yarattığı olumsuz koşulları dengelemeye çalışmaktadır. Hem Rusya'nın hem de AEB üye devletlerinin ekonomilerinin yeniden güçlendirilmesi ve dost olmayan ülkelerin ürünlerinin ithalatının ikame edilmesi önümüzdeki dönem için öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, diğer bölgesel oluşumlarla iş birliği, serbest ticaret bölgelerinin oluşturulması ve bu bölgelerin kurulması büyük önem taşımaktadır. 2023'te Rusya Federasyonu'nun Birliğin başkanlığını üstlenmesiyle, teknoloji alanındaki hakimiyetin güçlendirilmesi, ikili ticaretin önündeki tüm engellerin ortadan kaldırılması ve malların AEB sınırları içerisinde serbest dolaşımının gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Milli para birimlerindeki işlemler için ödeme yöntemlerinin birbiriyle bağlantılı hale getirilmesinin yanında kendi finans ve ödeme sistemlerinin oluşturulması yönünde yürütülen çalışmalar büyük öneme sahiptir. Kuzey-Güney ulaşım koridorundaki altyapı çalışmalarının modernizasyonu ve geliştirilmesi, gerek AEB içerisindeki karşılıklı ticari ilişkilerde gerekse birlik dışında gerçekleştirilen ihracatta ekonomik iş birliğinin etkinliğinin artırılmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle kısa vadede AEB, geleceğin çok kutuplu sisteminin en önemli aktörlerinden birisi olma imkanına sahiptir. İstikrarlı ekonomik büyümenin sağlanması, dış paydaşlarla entegrasyon sürecinin çok daha güçlü ve hızlı bir biçimde geliştirilmesine yardımcı olacaktır. Bununla birlikte, birliğin başarıya ulaşması dış aktörlerden ya da dünyadaki ekonomik koşullardan ziyade birlik üyesi ülkelerin uzlaşmaya varıp varmamasına bağlıdır.

Sonuç olarak, her ne kadar AEB ekonomik bir yapıya sahip olsa da bu entegrasyon süreci kapsamındaki ilişkiler oldukça politik bir yapıya sahiptir. Bu durum üyeler arasındaki eşit olmayan bir ekonomik kalkınmadan, tüm AEB üyesi ülkelerin ekonomik güçlerini birleştirebilecek güçte bir aktörün bulunmamasından ve entegrasyon sistemine üye olma gerekçelerinin çok çeşitli olmasından kaynaklanmaktadır. Entegrasyon sürecinde istikrarın sağlanması ve AEB bünyesinde alınacak kararlarda uzlaşmaya varılması, birliğin politikleşmesinin önüne geçilmesinde etkili bir yöntem olacaktır. Ukrayna Savaşı sonrasında Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımlar her ne kadar Avrasya Ekonomik Birliği'ni zor durumda bırakmış olsa da aynı zamanda bu birliğin üyesi olan ülkeler için yeni imkânlar ve fırsatlar yaratmıştır. Avrasya Ekonomik Birliği üyesi devletler arasında iktisadi ve politik birlikteliğin sağlanması, dışa olan bağımlılığın en aza indirilmesi ve bölgesel birlikteliğin güçlendirilmesi önemli bir güçlük yaratmıştır.

Kaynaklar

- Agostinis, G., & Urdinez, F. (2021). The nexus between authoritarian and environmental regionalism: An analysis of China's driving role in the Shanghai cooperation organization. *Problems of Post-Communism, forthcoming*.69(4-5), 330-344. <https://doi.org/10.1080/10758216.2021.1974887>
- Ağır, O. (2016). Rusya-Ukrayna Krizinin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 23-42.
- Aksu, Z. (2023). Enerji Bölgeselciliği: Şangay İş birliği Örgütü ve Avrasya Ekonomik Birliği. Nobel yayınevi. Ankara.
- Aljazeera, (2022). Donetsk and Luhansk: What to Know about Ukraine's Rebel Regions, Aljazeera, Erişim adresi <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/21/donetskand-lugansk-heres-what-we-know-about-rebel-regions>
- Berglund, S., & Karasimeonov, G. (2019). In The Eu And Nato But Close To Russia--Post-Crimea Attitudes In Bulgaria And Hungary. *Polish Political Science Review/Polski Przegląd Politologiczny*, 7(2), 1-18
- Blockmans, S., H. Kostanyan and I. Vorobiov. (2012). Towards a Eurasian Economic Union: The Challenge of Integration and Unity, Centre for European Policy Studies, 2012/75, Erişim adresi <https://www.ceps.eu/ceps-publications/towards-eurasian-economic-union-challenge-integration-and-unity/>
- Bryanski G. (2011). Russia's Putin says wants to build Eurasian Union. Erişim adresi <https://www.reuters.com/article/world/russias-putin-says-wants-to-build-eurasian-union-idUSTRE7926ZD/>.
- Busygina, I. (2024). The Impact of the War in Ukraine on the Eurasian Economic Union.PONARS Eurasia Policy Memo No. 888. Erişim adresi <https://www.ponarseurasia.org/the-impact-of-the-war-in-ukraine-on-the-eurasian-economic-union/>
- Connolly R. (2018) *Russia's Response to Sanctions: How Western Economic Statecraft is Reshaping Political Economy in Russia*. Cambridge University Press.
- Court of the Eurasian Economic Union Organization of Activities, (2023). Available:https://courteurasian.org/en/about_the_court/organization/.
- Dagavor o Avraziyskom Ekonomiçeskom Soyuze. (2014) Erişim adresi https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_163855/
- Dragneva, R. and Wolczuk, K. (2017). *The Eurasian Economic Union Deals, Rules and the Exercise of Power, Russia and Eurasia Programme*, London: Rep Research Paper.
- Draitser, E. (2014). The Geopolitics of the Eurasian Economic Union. Erişim adresi <http://www.bilaterals.org/?the-geopolitics-of-the-eurasian&lang=en#sthash.QCINje.Dpuf>.
- Dugin, A. (2014). *Eurasian Misson An Introduction To Neo-Eurasianism*, London: Published by Arktos Media Ltd.
- EAEU (Eurasian Economic Union). (2021). EAEU foreign trade with Indonesia at the end of 2021. Erişim adresi https://eec.eaeunion.org/upload/medialibrary/dc0/EAES_Indoneziya.pdf
- EAEU (Eurasian Economic Union). (2022). Annual report for 2022 Erişim adresi. https://eec.eaeunion.org/upload/medialibrary/95c/Annual_report_2022.pdf
- EAEU (Eurasian Economic Union). (2022). Decree No. 12 on the implementation of measures to improve the sustainability of the economies of the EAEU member states, including ensuring macroeconomic stability. Erişim adresi https://docs.eaeunion.org/docs/ru-ru/01431501/err_18032022_12.
- EAEU (Eurasian Economic Union). (2023). Aggregate growth of EAEU GDP reached 3.7% at year-end 2023. Erişim adresi <https://eec.eaeunion.org/en/news/prirost-sovokupnogo-vvp-eaes-po-itogam-2023-goda-dostig-3-7/>
- Eurasian Economic Commission Structure of the Commission. (2023). Erişim adresi <https://eec.eaeunion.org/en/comission/about/>.
- Faylahov, R. (2014). Soyuz v Polzu Bednih, Erişim adresi <http://www.gazeta.ru /business /2014/04/25/6009205.shtml>.
- France 24, (2022). Allies Freeze US\$330 Bn of Russian Assets Since Ukraine Invasion: Task Force. Erişim adresi <https://www.france24.com/en/live-news/20220629-alliesfreeze-330-bn-of-russian-assets-since-ukraine-invasion-task-force>
- Gabriela, B. (2022). EU Has Frozen 13.8 Bln Euros Of Russian Assets, Reuters, Erişim adresi <https://www.reuters.com/world/europe/eu-has-frozen-138-bln-euros-russian-assets-over-ukraine-war-official-says-2022-07-12/>

- GOV.UK, (2022a). Export Controls: Dual-Use Items, Software and Technology, Goods for Torture and Radioactive Sources, Erişim adresi <https://www.gov.uk/guidance/export-controlsdual-use-items-software-and-technology-goods-for-torture-and-radioactive-sources>
- GOV.UK, (2022b). UK Announces New Economic Sanctions against Russia, Erişim adresi <https://www.gov.uk/government/news/uk-announces-new-economic-sanctionsagainst-russia#:~:text=alongside per cent20G7 per cent20allies>
- Hallen, J. (2014). Why Russia Needs Liberal Democracy, Erişim adresi <http://www.forbes.com/sites/jayhallen/2014/02/27/why-russianeeds-liberal-democracy/>.
- Hauslohner, A. (2014). Russia, Kazakhstan, Belarus form Eurasian Economic Union, Erişim adresi https://www.washingtonpost.com/world/europe/russia-kazakhstan-belarus-form-eurasian-economic-union/2014/05/29/de4a2c15-cb01-4c25-9bd6-7d5ac9e466fd_story.html,
- Ivanov, I. (2014). Western Sanctions Are a Sign of Weakness, The Moskow Times, Erişim adresi <https://eng.globalaffairs.ru/articles/western-sanctions-are-a-sign-of-weakness/>
- Janet, O. O, A. Q. Chiebuka, O. C. Oluchi, and T. Dieunedort. (2024). An Overview of the Eurasian Economic Union As an Economic Integration Supranational Organization. *South Asian Journal of Social Studies and Economics* 21 (8):14-24. <https://doi.org/10.9734/sajsse/2024/v21i8861>.
- Kheyfets, B.A. (2019) Evrazijskij ekonomicheskij soyuz – Vremya dlya modernizatsii (Eurasian Economic Union: Time for Modernization). *Kontury global'nyh transformacij: politika, ekonomika, pravo* (Outlines of Global Transformation: Politics, Economic, Law), 12 (2), pp. 29–50.
- Libman A. (2014). Commonwealth of Independent States (CIS) and Eurasian Economic Community (EurAsEC). In: Levi, L., Finizio, G. and Vallinoto, N. (eds.) *The Democratization of International Institutions*. First International Democracy Report. London: Routledge.
- Linn, J. (2004). Economic (dis)organization matters. Erişim adresi <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.541.7259&rep=rep1&type=pdf>
- Lukashenko, A. (2014). Press Statements Following the Supreme Eurasian Economic Council Meeting, Erişim adresi <http://eng.kremlin.ru/transcripts/22404>,
- Marples, D. R. (1993). After the putsch: Prospects for independent Ukraine. *Nationalities Papers*, 21(2), 35-46.
- Nazarbayev, N. (2014). Press Statements Following the Supreme Eurasian Economic Council Meeting, Erişim adresi <http://eng.kremlin.ru/transcripts/22404>
- Obydenkova, A. (2022). Sustainable Development and Actors of Regional Environmental Governance: Eurasia at the Crossroads, *Problems of Post-Communism*, 69(4-5), 436–443.
- Özder, A. (2013). Avrasya Kavramı ve Önemi, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, II/2 (2013), 65-88.
- Öztürk, Y. (2013), Avrasya Birliği Projesi ve Türk Dış Politikasına Yansımaları, *Çankırı Karatekin Üniversitesi: Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 2(2) s. 223-244.
- Pavlysh, A. (2022). Казахстан консультируется с США и Еврокомиссией, чтобы не попасть под антироссийские санкции. Erişim adresi <https://epravda.com.ua/rus/news/2022/09/15/691505/>
- Pirimbayev, C. & Ganiyev, C. (2010). Avrasya Ekonomik Topluluğu: Bir İktisadi İş birliği Alternatifi, *International Conference on Eurasian Economies 2010*, ss. 82-85. Erişim adresi <https://avekon.org/papers/157.pdf>.
- President of Russia. (2023). Address by the President of the Russian Federation V.V. Putin to the Heads of Member States of the Eurasian Economic Union. Erişim adresi <http://www.kremlin.ru/events/president/news/70380>.
- Putin, Viladimir V.. (2014). Press Statements Following the Supreme Eurasian Economic Council Meeting, Erişim adresi <http://eng.kremlin.ru/transcripts/22404>.
- Roberts, S., Marin, A., Moshes, A. and Pynnöniemi, K. (2014). *The Eurasian Economic Union: Breaking the pattern of post-Soviet integration?*, The Finnish Institute of International Affairs, FIIA Analysis 3.
- Sakwa, R. (2020). *The Putin Paradox*. Bloomsbury. Erişim adresi https://kar.kent.ac.uk/80013/1/9781788318303_Final_Revised_Proofs.pdf
- Sapozhkov, O., Galieva, D. & Kryuchkova, E. (2022). Между санкциями и ЕАЭС. Erişim adresi <https://www.kommersant.ru/doc/5447449>
- Satkaliev, A. (2022). Госфонд Казахстана "Самрук-Казына" готов выйти из проектов с партнерами под угрозой санкций. Erişim adresi <https://www.interfax.ru/business/862296>
- Shepardson, D., J. Freed and F. Y. Chee., (2022). US Follows Canada, Europe on Russian Aircraft Ban, Reuters, Erişim adresi <https://www.reuters.com/business/airspace-closures-after-ukraine-invasion-stretchglobal-supply-chains-2022-03-01/>

- Shevel, O. (2016). The battle for historical memory in postrevolutionary Ukraine. *Current History*, 115(783), 258-263.
- Spartak, A.N. (2017). Metamorfozy processa regionalizacii: ot regional'nyh torgovyh soglashenij k megaregional'nym proektam. *Kontury global'nyh transformacij: politika, ekonomika, pravo* (Outlines of Global Transformation: Politics, Economic, Law), 10(4), pp. 13–37.
- Statista, (2022). Most Sanctioned Countries Worldwide. Erişim adresi <https://www.statista.com/statistics/1294726/number-of-global-sanctions-by-target-country/>
- Statistics Department of the Eurasian Economic Union, (2022). Erişim adresi eec.eaeunion.org/en/comission/departement/dep_stat/
- Stegen, K. S. (2011). Deconstructing the “energy weapon”: Russia's threat to Europe as case study. *Energy policy*, 39(10), 6505-6513.
- Tatlı, M. (2025). Regional Integration Efforts in The Post-Cold War USSR Geography: The Eurasian Economic Union. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi* (26), 36-49. <https://doi.org/10.58724/assam.1620084>
- The Ministry of Economic Development said that the EAEU and Iran will sign a free trade zone agreement in December. (2023). Erişim adresi <https://tass.ru/ekonomika/19401981>
- Tidey, A. (2022). Can the EU Or Ukraine Ever Use Russia's Frozen Assets?, Euro News, Erişim adresi <https://www.euronews.com/my-europe/2022/05/06/can-the-eu-or-ukraine-ever-use-russia-s-frozen-assets>
- Timofeev I.N. (2018a) Sankcii protiv Rossii: napravleniya e`skalacii i politika protivodejstviya (The Sanctions Against Russia: Escalation Scenarios and Countermeasures). Doklad No 37/2018, Rossijskij sovet po mezhdunarodny`m delam (Report No 37/2018, Russian International Affairs Council). Moscow: NPMP RIAC.
- Timofeev, I.N. (2018b) Ekonomicheskie sankcii kak politicheskoe ponyatie [Economic Sanctions as a Concept of Power Politics]. *Vestnik MGIMO-Universiteta* (Bulletin of MGIMO-University), no 2, pp. 26–42.
- Tüysüzöğlü, G. (2014). Bölgesel Bir Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği, Erişim adresi <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-birhegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi>.
- Vinokurov, E. (2018). *Introduction to the Eurasian Economic Union*, St Petersburg, Russia: Palgrave Macmillan.
- World View. (2018). They Will Say That Kazakhstan Again Stuck a Knife in the Back of Russia: Satpayev About Why Kazakhstan Should Not Respond to Sanctions Against the Russian Federation. Erişim adresi <https://tehnovar.ru/87053-skazhut-cto-kazahstan-vnov-votknul-nozh-v-spinu-rossii-satpaev-o-tom-pochemu-rk-ne-dolzha-otvechat-na-sankcii-protiv-rf.html>.
- Yale, (2022). New Rules and Limitations for Depreciation and Expensing under the Tax Cuts and Jobs Act, Internal Revenue Service Erişim adresi <https://www.irs.gov/newsroom/tax-cuts-and-jobs-act-a-comparison-for-businesses>
- Ziyadullaev, N. (2014). Evraziyskiy Ekonomičeskiy Soyuz: İstoriya Uspeha ili MilniyPuzır, Nezavisimaya, Erişim adresi http://www.ipr-ras.ru/old_site/articles/ziyadul14-04.pdf

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;
 Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
 2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
 3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
 4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
-

